

[Bernhard Baunsgaard]

ladet foretage, før man gennemfører aftrapningen.

Tove Jørgensen (DKP):

Det skal blive meget kort. Jeg vil bare sige, at DKP kan tilslutte sig de bemærkninger, som det radikale venstres medlem af udvalget har føjet til tillægsbetænkningen.

Hermed sluttede forhandlingen.

Afstemning

Lovforslaget

vedtoges med 115 stemmer mod 25.

Formanden:

Lovforslaget vil nu blive tilstillet statsministeren.

Den næste sag på dagsordenen var:

4) Tredje behandling af:

Forslag til lov om ændring af lov om rettens pleje i Grønland.

(Lovforslag nr. L 166. Fremsat 19/1 78. Første behandling 2/2 78. Betænkning 31/3 78. Anden behandling 4/4 78).

Der var ikke stillet ændringsforslag.

Lovforslaget sattes til forhandling.

Forhandling

Ebba Strange (SF):

Som det måske vil erindres, havde jeg ved førstebehandlingen af dette lovforslag nogle kritiske bemærkninger, der gik ud på, at vi i socialistisk folkepartis folketingsgruppe var bekymrede over, at lovforslaget ville medføre, at endnu flere grønlandere skulle til Danmark for at afsone domme for kriminalitet, de havde begået i Grønland.

Imidlertid mener det grønlandske medlem af socialistisk folkepartis folketingsgruppe, hr. Lars Emil Johansen, at det foreliggende lovforslag betyder en forbedring af den grønlandske retsplejelov, og da vi principielt ikke mener, at vi bør sidde hernede i det danske folketing og stemme imod det grønlandske folks ønsker, vil vi i socialistisk folkepartis

folketingsgruppe stemme for det foreliggende lovforslag.

Hermed sluttede forhandlingen.

Afstemning

Lovforslaget

vedtoges med 135 stemmer mod 8.

Formanden:

Lovforslaget vil nu blive tilstillet statsministeren.

Den sidste sag på dagsordenen var:

5) Forespørgsel til udenrigsministeren:

Forespørgsel af Honoré (KrF), Arne Bjerregaard (KrF) og Jens Møller (KrF):

»Hvordan vurderer udenrigsministeren Beogradmødets betydning for menneskerettighedsspørgsmålet i de kommunistiske lande?«

(Forespørgsel nr. XXI. Anmeldt 16/3 78. Fremme af foresp. vedt. 29/3 78).

Formanden:

Taletiden er aftalt til 15 minutter i første og 5 minutter i anden omgang for ordførere. For andre medlemmer er taletiden 5 minutter.

Forhandling

Honoré (KrF):

I løbet af den europæiske sikkerhedskonference har der fra vestlig side været udvist stigende interesse for humanitære og menneskerettighedsspørgsmål. I de kommunistiske deltagerlande har forskellige undertrykte grupper påberåbt sig deres stats forpligtelse til at overholde menneskerettighederne, som deres stat bekræftede i sikkerhedskonferencens slutdokument. De kommunistiske stater har stået noget usikre over for den stigende interesse for deres overholdelse af eller krænkelse af forskellige menneskerettigheder.

Spørgsmålet er nu, om fokuseringen på menneskerettighedsspørgsmålet i forbindelse med sikkerhedskonferencen vil medføre en bedre overholdelse af disse rettigheder og således føre til en forbedring af vilkårene for

[Honoré]

undertrykte dele af befolkningerne, eller om en modreaktion fra systemet vil udsætte disse befolkningsgrupper for et øget pres.

Endvidere må det spørgsmål stilles, om den såkaldte politiske afspænding mellem Øst- og Vesteuropa kan tænkes at ville blive truet af Vestens fortsatte interesse for de kommunistiske landes overholdelse af menneskerettighederne. Kan det tænkes, at en manglende forbedring på menneskerettighedernes område betyder, at sikkerhedskonferencens værdi må tages op til fornyet overvejelse? Hvis nemlig øget østeuropæisk respekt for menneskerettighederne er en vigtig del af den østeuropæiske betaling for vestlige ydelser, økonomisk-teknologisk bistand og for anerkendelsen af Sovjets territoriale ekspansion efter anden verdenskrig, så vil den vestlige verden måske kunne anse sig for at være blevet snydt.

Denne forespørgsel skal være en offentlig, parlamentarisk debat om et problem, som regeringerne omgås med betydelig takt. Jeg mener, at der for Danmark består en ganske særlig forpligtelse til at afholde en sådan parlamentarisk debat i betragtning af, at det var en kreds af danske, der for 2 ½ år siden i København afholdt den første internationale Sakharovhøring om, hvordan menneskerettighederne var blevet praktiseret i Sovjet fra 1965 til 1975. Der er ingen tvivl om, at afholdelse af en folketingsdebat som den, der skal foregå i dag, har betydning ud over Danmarks grænser.

Forespørgerne anser marxisme-leninisme for at være menneskefjendsk, men ønsker ikke med denne debat at lægge op til en generel fordømmelse af østeuropæisk kommunisme og østeuropæiske stater. Vi mener, at der må anlægges en nuanceret bedømmelse af menneskerettighedsspørgsmålet for de forskellige østeuropæiske kommunistpartiers vedkommende og for de stater, som de behersker. Måtte en åben debat om disse spørgsmål først og fremmest tjene bestræbelserne for at fremme menneskerettighederne i Europa og ikke propagandistiske formål!

Minister Lise Østergaard:

Det er efterhånden længe siden, vi har haft lejlighed til her i folketinget at drøfte konferencen om sikkerhed og samarbejde i Europa og opfølgningen af denne konferen-

ce. Derfor er jeg glad for, at det stillede spørgsmål om Beogradmødets betydning for menneskerettighederne i de kommunistiske lande giver os anledning til at behandle dette emne. Menneskerettighedsspørgsmålet er jo en del af denne større helhed, der er et vigtigt led i afspændingen mellem Øst og Vest.

Beogradmødet fandt sted på grundlag af den slutakt, som blev undertegnet den 1. august 1975 af stats- og regeringscheferne for de 35 stater i Europa og Nordamerika, der deltog i konferencen om sikkerhed og samarbejde eller CSCE, som den benævnes for kortheds skyld.

En af bestemmelserne i Helsingforsslutakten går ud på, at der skal tilrettelægges møder mellem deltagerstaterne om gennemførelsen af slutaktens bestemmelser og om foranstaltninger til styrkelse af afspændingen. Denne bestemmelse er i øvrigt baseret på et dansk forslag. Beogradmødet var således det første af en række møder, hvor man fra gang til gang træffer beslutning om tid og sted for det næste møde.

I forbindelse med det stillede spørgsmål vil jeg gerne fremhæve, at Helsingforsslutakten ikke er en traktat om menneskerettigheder, selv om man godt kunne få det indtryk fra pressens omtale af mødet. For det første er slutakten ikke en traktat, men en politisk hensigtserklæring. For det andet udgør menneskerettighederne kun en enkelt side af slutakten, der over en meget bred front peger på muligheder for et udvidet samarbejde mellem Øst og Vest til fremme af afspændingen og den indbyrdes forståelse.

Den første del, kurv I, som den kaldes, drejer sig om sikkerheden i Europa. Den rummer principper for forholdet mellem staterne, herunder folkeretlige principper og principper for menneskerettighederne. Den handler også om de såkaldte tillidskabende foranstaltninger, dvs. gensidige oplysninger landene imellem om større militære manøvrer og udvekslinger af observatører i forbindelse hermed.

Den anden del, kurv II, handler om samhandel og industrielt samarbejde, om miljø, videnskab og teknologi og om transport, turisme og fremmedarbejdere.

Under forhandlingerne i Helsingfors har Danmark lagt særlig vægt på den tredje kurv, der bl.a. handler om samarbejde på de humanitære områder. Den drejer sig om stør-

[Minister Lise Østergaard]

re åbenhed i kontakten mellem mennesker og om uvidelige af gensidig information og kulturudveksling. Her er det ikke så meget det abstrakte menneskerettighedsbegreb, det drejer sig om, men foranstaltninger, der har direkte betydning for det enkelte menneske, f.eks. genforening af familier, som er blevet skilt på grund af grænserne, friere rejsekvem, friere adgang for pressen og friere udveksling på kultur- og undervisningsområdet. Dette er menneskerettigheder i praktisk sammenhæng.

Denne oversigt har alene til formål at anbringe menneskerettighedsbegrebet i det rigtige perspektiv i forbindelse med konferencen om sikkerhed og samarbejde i Europa. Kravet om respekt for menneskerettighederne behandles for så vidt mere specifikt andre steder i det internationale samarbejde, ikke mindst inden for FN og Europarådet.

Det rummer et betydeligt fremskridt, når Helsingforslutakten fastslår, at respekten for menneskerettighederne har umiddelbar betydning for udviklingen af venskabelige forbindelser og samarbejde mellem landene. Herved bliver spørgsmålet om menneskerettighederne et legitimt emne for drøftelser landene imellem, og det bør ikke længere kunne afvises under påberåbelse af princippet om ikke-indblanding i et lands indre anliggender. Det er tillige udtryk for sund realisme, når der i slutakten lægges megen vægt på udviklingen af menneskelige kontakter og mere åben information mellem Øst og Vest. Fremskridt på disse områder er helt nødvendige, når vi skal nedbryde skranke fra den kolde krigs tid og fremme den gensidige tillid og forståelse.

Men samtidig er det klart, at vi her har at gøre med meget ømtålige og meget vanskelige forhold, som ikke kan ændres på kort tid, men kun under forløbet af en langvarig proces. Ingen har kunnet forvente, at CSCE ville blive nogen mirakelkur, der med ét slag kan løse alle de problemer, som består mellem de europæiske lande. 30 års Europahistorie ændres ikke fra den ene dag til den anden.

Når det drejer sig om respekten for menneskerettighederne, må vi først og fremmest erkende, at der er en nøje sammenhæng mellem de politiske systemer i Øst og Vest og den måde, man opfatter menneskerettighederne på. Disse forskelle i opfattelsen af

menneskerettighederne skaber betydelige vanskeligheder for en frugtbar dialog og dermed for fremskridt på dette område i international sammenhæng.

I de vestlige lande understreger vi det enkelte menneskes individuelle rettigheder, og vi kræver, at samfundets myndigheder til stadighed må respektere dem. Heraf fremstår de traditionelle borgerlige og politiske rettigheder, som er retten til vor frihed og vor personlige sikkerhed, som er retten til tanke- og trosfrihed, menings- og ytringsfrihed, og det er retten til forenings- og forsamlingsfrihed.

I de østlige lande understreger man menneskerettighederne som noget, der må tilsikres individet, men først og fremmest i lys af dets pligter over for samfundet. Til gengæld må samfundet sikre menneskets økonomiske, sociale og kulturelle rettigheder, retten til arbejde, hvile og fritid, retten til en rimelig levestandard og social tryghed og lige adgang til undervisning, uddannelse og kulturelle goder. Se, det er i prioriteringen af disse to hovedkrav: den personlige frihed over for den økonomisk-sociale tryghed, at de ideologiske modsætninger på menneskerettighedsområdet brydes mellem Øst og Vest.

I den danske regerings menneskerettighedspolitik søger vi at undgå en politisering af menneskerettighederne ved at understrege betydningen af et omfattende menneskerettighedsbegreb, der både dækker kravet om personlig frihed og kravet om økonomisk og social tryghed. Samtidig står vi fast på, at der er visse krænkelse af menneskerettighederne, der er så alvorlige, at de aldrig kan tolereres uanset samfundssystem og uanset samfundets udviklingsgrad. Her tænker jeg naturligvis på tortur og andre former for umenneskelig behandling, og jeg tænker på henrettelser uden lov og dom.

Det brede menneskerettighedsbegreb er selve grundlaget for udviklingen af det demokratiske og socialt betryggende system, som præger vores eget samfund i dag. Vi mener, at det kun er muligt at opnå konkrete fremskridt på menneskerettighedsområdet, når man betragter menneskers vilkår i denne brede sammenhæng, og vi mener, at en politisering af menneskerettighederne er en demonstrationspolitik, der alene fører til, at spørgsmålet bliver gjort til en kastebold mellem modstandere af forskellig politisk obser-

[Minister Lise Østergaard]

vans. Omsorgen for menneskets elementære rettigheder tjener det i hvert fald ikke.

Når alt, hvad jeg her har sagt, tages i betragtning, så kan det ikke overraske nogen, at vi på Beogradmødet har måttet konstatere, at der endnu mangler meget i, at Helsingfors-slutakten kan betragtes som gennemført. Men samtidig må vi anerkende, at det er ikke ubetydelige fremskridt, der i al stilhed er gjort siden Helsingfors. Det drejer sig ikke mindst om genforening af familier, hvis medlemmer har været adskilt som følge af politiske begivenheder i Europa i de seneste årtier. Denne gode udvikling har navnlig fundet sted i forholdet mellem Forbundsrepublikken Tyskland og de østeuropæiske lande. Men også her i landet har vi gennem to-sidede kontakter efterhånden fået løst mange problemer vedrørende familiebesøg, familiegenforening og ægteskaber mellem danske statsborgere og borgere i de østeuropæiske lande.

Fra dansk side har vi viet spørgsmålet om menneskerettighederne stor opmærksomhed på Beogradmødet. Vi fremhævede f. eks. i åbningsindlægget, at den danske regering gentagne gange har udtrykt dyb bekymring over den behandling, som er blevet personer og grupper til del, alene fordi de har givet udtryk for deres syn på menneskerettighederne og de fundamentale frihedsrettigheder. Og vi har som før beskrevet fremhævet det som et mål for den danske regerings politik at søge at fremme både de borgerlige politiske rettigheder og de økonomiske og sociale rettigheder. Denne grundholdning gælder både vores indenrigspolitik og vores udenrigspolitik.

Vi har også fremlagt en række forslag til forbedring af gennemførelsen af slutaktens bestemmelser. Det gælder f. eks. bestemmelserne om forbedrede menneskelige kontakter, hvor vi sammen med en række andre lande har foreslået foranstaltninger til en hurtigere, positiv og ikke-diskriminerende behandling af sager om familiebesøg, familiegenforening og indgåelse af ægteskab o. lign. Vi har også stillet konkrete forslag, som skulle lette det almindelige rejsesamkvem.

Alligevel må vi erkende, at afspændingspolitikens vilkår nok er vanskeligere, end man umiddelbart antog det i 1970-ernes begyndelse, og på mange områder har det knebet med at føre slutaktens konkrete indhold

ud i livet. Dels har det vist sig vanskeligere end ventet at opnå enighed mellem Øst og Vest om afspændingspolitikens militære side, dvs. nedrustning og de tillidskabende foranstaltninger, der nødvendigvis spiller en afgørende rolle i en troværdig afspændingsproces. Dels er der grundlæggende ideologisk betingede forskelle mellem Øst og Vest i opfattelsen af, hvilken rolle den enkelte borger bør spille, eller hvilken betydning der skal tillægges det enkelte menneske med hensyn til virkeliggørelsen af de mål, som er indeholdt i slutakten.

Set i lyset heraf er det et positivt træk, at Beogradmødet overhovedet har kunnet finde sted og danne rammen om en åben drøftelse af slutaktens gennemførelse. Hertil kommer, at der er blevet fremsat mange forslag, som skulle styrke slutaktens gennemførelse, og de har i sig selv bidraget til at vise nye handlemuligheder og nye forhandlingsveje, som forhåbentlig vil blive udnyttet.

Vender vi os nu til det afsluttende dokument, som blev vedtaget ved Beogradmødet, så må man naturligvis give udtryk for skuffelse over, at det ikke lykkedes at nå til enighed om konkrete beslutninger, der kunne styrke slutaktens gennemførelse. Men det er dog et positivt træk, at deltagerlandene bekræftede deres vilje til at gennemføre slutakten fuldt ud og til at videreføre CSCE-processen. Det næste møde vil finde sted i Madrid i 1980.

På trods af vanskelighederne med at opnå enighed om konkrete spørgsmål er der fra alle sider udtrykt vilje til en positiv og konstruktiv fortsættelse af den proces, som blev påbegyndt under konferencen om sikkerhed og samarbejde i Europa. Og selv om virkningerne af Beogradmødet hverken kan måles eller vejes på nuværende tidspunkt, så er det regeringens opfattelse, at drøftelserne på Beogradmødet har haft en stimulerende indflydelse på alle de deltagende lande både i Øst og i Vest med hensyn til den fortsatte virkeliggørelse af slutaktens bestemmelser. Dette gælder også spørgsmålet om respekten for menneskerettighederne.

Som direkte svar på det stillede spørgsmål vil jeg derfor sige, at Beogradmødets betydning for menneskerettighederne i de kommunistiske lande bl.a. består i den meget vigtige kendsgerning, at dette ømtålige spørgsmål overhovedet er blevet genstand for så åbne

[Minister Lise Østergaard]

drøftelser. Alene dette kan ikke undgå at sætte sig visse spor.

Debatten i Beograd har bekræftet, at afspændingsprocessen i Europa ikke kun vedrører politiske og militære spørgsmål, men også har meget væsentlige menneskelige dimensioner. Dette har ikke tidligere været erkendt lige så klart, og det følger en ny dimension til udenrigspolitikken, at et stort flertal af de deltagende stater understregede, at de menneskelige spørgsmål skal drøftes på lige fod med alle de andre spørgsmål, som omfattes af slutakten. Men samtidig må vi erkende, at på grund af de omtalte forskelle i samfundsopfattelserne i de østlige og i de vestlige lande er det ikke realistisk at forvente, at virkningen af disse drøftelser vil vise sig straks. Og det er vigtigt at drage omsorg for, at processen føres videre på en måde, der tilsikrer størst mulig fortsat åbenhed i drøftelserne af disse emner. Kun herved kan man gøre sig håb om at bygge bro over de ideologiske kløfter snarere end at uddybe dem.

Fra dansk side vil vi fortsætte vore bestræbelser på at styrke menneskerettighederne og fremme foranstaltninger, der kan tydeliggøre afspændingspolitikens betydning for det enkelte menneske. Jeg vil her gerne understrege to forhold.

For det første er jo opfølgingsmøder som det i Beograd ikke de eneste lejligheder, hvor slutakten kan drøftes. Dens gennemførelse er et praktisk taget permanent spørgsmål på dagsordenen for de mange tosidede drøftelser, vi fra dansk side har med alle de andre deltagerlande.

For det andet er opfølgningen af CSCE ikke det eneste forum for de internationale bestræbelser på at styrke respekten for menneskerettighederne. Som jeg tidligere har antydnet, er det måske ikke engang det vigtigste. Jeg vil her pege på det arbejde, der finder sted inden for FN og andre internationale organisationer, hvor man gradvis opbygger en international beskyttelse af menneskerettighederne gennem juridisk bindende traktater.

Den 1. december sidste år udsendte jeg en orientering til folketingets medlemmer om Danmark og menneskerettighederne i international sammenhæng. Den giver en oversigt over de resultater, som er opnået på dette område i løbet af de 25 år, hvor arbejdet på

en international beskyttelse af menneskerettighederne har fundet sted.

Den europæiske menneskerettighedskonvention fra 1950 er et vigtigt fremskridt, og det er stadig den traktat, der rummer den mest effektive beskyttelse af menneskerettighederne. Denne konvention gælder imidlertid alene for Europarådets medlemslande. Derimod har alle lande i verden mulighed for at tilslutte sig den lange række af internationale arbejdskonventioner, som ILO (den internationale arbejdsorganisation) har udarbejdet i årenes løb. Også UNESCO, som er FN's organisation for uddannelse, videnskab og kultur, har gjort en vigtig indsats på et særligt område for menneskerettighederne gennem sin konvention af 1960 mod diskriminering i undervisningen.

Men det er først og fremmest FN's menneskerettighedskonventioner, der har været skelsættende bestræbelser på at opbygge en international beskyttelse af menneskerettighederne gennem juridisk bindende traktater. Nogle af disse konventioner retter sig mod særlige forhold som f. eks. konventionen mod folkedrab, konventionerne om flygtninges og statsløses retsstilling, konventionen om kvinders politiske rettigheder og konventionerne mod slaveri og mod racediskrimination. Men mest betydningsfulde er vel de to store, generelle menneskerettighedskonventioner af 1966, hvoraf den ene omhandler borgerlige og politiske rettigheder og den anden omhandler økonomiske, sociale og kulturelle rettigheder.

Disse to konventioner kunne først træde i kraft, når 35 stater havde ratificeret dem. Dette tal blev nået i begyndelsen af 1976, og i dag har knap 50 stater ratificeret dem. Derfor er der et godt stykke vej igen, før de er almindeligt gældende. Mange vestlige lande har endnu ikke ratificeret dem. Så godt som alle østeuropæiske lande har gjort det, men sammen med hovedparten af de øvrige lande, der har ratificeret, har de ikke villet indrømme, at enkeltpersoner, der føler sig krænket i deres borgerlige og politiske rettigheder, kan klage til den særlige 18 mand store menneskerettighedskomité.

Meget står derfor endnu tilbage at udrette ikke alene i spørgsmålet om at få alle lande til at tilslutte sig disse menneskerettighedskonventioner, men også når det gælder det enkelte menneskes adgang til frit at give ud-

[Minister Lise Østergaard]

tryk for sit syn på menneskerettighederne i sit eget hjemland.

Det er imidlertid min overbevisning, at vi i det lange løb vil nå længst i det internationale arbejde for menneskerettighederne gennem en traktatmæssig beskyttelse af disse rettigheder, helst under hensigtsmæssige former for international kontrol, således som bl. a. FNs menneskerettighedskonventioner har åbnet mulighed for det.

Honoré (KrF):

Kristeligt folkeparti tillægger spørgsmålet om det enkelte menneskes friheder og rettigheder en afgørende betydning for bedømmelsen af en samfundsfilosofi og af et samfund. Det skyldes, at vi ud fra en kristen menneskeopfattelse gør os høje tanker om den menneskelige persons gudgivne værdighed som menneske og samtidig ved, i hvor høj grad denne værdighed trues af magthavere, herunder undertiden af den moderne stat, der vil reducere det enkelte menneske til bare at være et middel for magthaverne i stedet for at være et mål i sig selv.

De forskellige menneskerettighedserklæringer lige fra den amerikanske uafhængighedserklæring af 1776 til verdenserklæringen af 1948 og senere konventioner er utænkelige uden denne kristne tro, for det drejer sig om en tro på det enkelte menneskes værdighed.

I deklARATIONEN om de 10 retningsgivende principper for forbindelsen mellem sikkerhedskonferencens deltagerlande hed det syvende princip: »Respekt for menneskerettighederne og fundamentale frihedsrettigheder, herunder tanke-, samvittigheds-, religions- eller trosfrihed.«

Kristeligt folkeparti anser det for meget positivt og afgørende for sikkerhedskonferencen, at det lykkedes at få indarbejdet dette princip i sikkerhedskonferencens slutdokument. På den anden side er vi klar over, at det stiller de kommunistiske lande over for en stor udfordring.

Jeg takker ministeren for ministerens redegørelse om situationen på dette område. Jeg har hæftet mig positivt ved ministerens udtalelse om, at spørgsmålet om menneskerettighederne nu er blevet et legitimt emne for drøftelse landene imellem, og at det ikke længere bør kunne afvises under påberåbelse af princippet om ikke-indblanding i et lands

indre anliggender, sådan som jeg og adskillige andre tidligere har oplevet det i internationale sammenhænge.

Ministerens konklusion er, at Beogradmødets betydning for menneskerettighederne i de kommunistiske lande bl. a. består i, at dette omtålige spørgsmål er blevet genstand for åbne drøftelser. Det vil ifølge ministeren ikke være realistisk at forvente et snarligt resultat af disse drøftelser. Der må udvises tålmodighed fra vestlig side. Man kunne med lidt andre ord udtrykke det således, at sikkerhedskonferencen ikke hidtil har medført forbedringer af menneskerettighederne i de kommunistiske lande, men at ministeren håber, at der vil ske nogle mindre fremskridt i det kommende år som følge af tosidede og flersidede forhandlinger.

Men tillad mig at sige, at ministerens indlæg på mig virker meget mat. Det forekommer mig, at ministerens indlæg relativiserer et uhyre vigtigt spørgsmål og giver udtryk for et meget uengageret forhold til dette store spørgsmål. Jeg mener, at der er grund til at overveje, om vi ikke i stedet for en forbedring måske står over for en forværring af menneskerettighedsspørgsmålet som en modreaktion fra visse østeuropæiske staters side, at der altså måske er grund til en stigende pessimisme, så billedet i virkeligheden er mørkere end det, ministeren har tegnet for os i dag.

Jeg vil i begrundelsen for denne overvejelse fremdrage nogle iagttagelser inden for et bestemt område, nemlig det religiøse område af menneskerettighederne. De religiøse rettigheder er omtalt i slutaktens 7. princip. Staterne anerkender ifølge dette princip »... individets frihed til alene eller i fællesskab med andre at bekende sig til og udøve religion eller tro i overensstemmelse med, hvad dets samvittighed byder det.«

Ifølge et tidsskrift citeret i Danizdat af januar 1978 skulle ordene »og udøve«, disse to ord »og udøve«, være udeladt i Ivestija og Pravda for den 2. januar 1975, hvor man aftrykte slutaktens tekst. Endvidere skulle et andet afsnit ifølge samme kilde ikke være aftrykt i de sovjetiske blade. Det drejer sig om et afsnit i den danske udgave side 19, 2. spalte nederst, med følgende ordlyd:

»De bekræfter, at religiøse trosretninger, institutioner og organisationer, der virker inden for de deltagende staters konstitutio-

[Honoré]

nelle rammer, ligesom disses repræsentanter inden for deres virksomhed kan have kontakter og møder indbyrdes og udveksle information.«

Jeg er ikke selv i stand til at konstatere rigtigheden af denne påstand om, at disse tekster skulle være blevet udeladt. Jeg ved heller ikke, om ministeren er i stand dertil. Derimod er der mange vidnesbyrd om, at de religiøse rettigheder i flere lande enten krænktes groft eller også er meget stærkt beskåret. Som et af mange eksempler kan man nævne et af vidnerne under Sakharovhøringen i 1975. Fire vidner udtalte sig om de religiøse forhold. Et af vidnerne fortalte, at § 17 i lov om religiøse samfund af 1929 forbyder religiøse samfund at organisere specielle bønne-møder for børn, unge mennesker og kvinder. Heller ikke må der organiseres kredse, grupper, bibelafdelinger for boglige studier, sykkredse eller religionsundervisning o. lign.

Det vil altså sige, at religiøs undervisning er der ingen mulighed for. Børn må ikke opdrages religiøst. For organisering af ulovlig religiøs tjeneste idømmes en pengemulkt på op til 50 rubler samt fortabelse af friheden i indtil 5 år. Dette ifølge en anordning, der skulle være trådt i kraft i marts 1968. Det pågældende vidne under høringen nævner, hvorledes en masse meget dårligt stillede mennesker, pensionister, er blevet idømt store pengebøder.

Ifølge artikel nr. 52 i kriminalloven om ægteskab og familie skal forældre opdrage deres børn i den kommunistiske moralkodeks' ånd. På basis af denne lov fratages de troende forældreretten over deres børn, og børnene tages fra dem af retten. Det er samme vidne, Gerhard Hamm, der nævner dette. Det findes der utallige eksempler på.

Kilder til vor vidne om udviklingen af menneskerettighederne i de senere år er på dansk bl. a. Danizdat udgivet af Sakharovhøringens komité, »Martyrernes røst« udgivet af Kristen Mission til den kommunistiske Verden og organisationen Dansk Europa Mission, hvis leder, H. K. Neerskov, har udgivet bogen »Sovjet i dag – religionsfrihed?«, som vistnok skulle være uddelt til folketingets medlemmer for nogle måneder siden, og dertil kommer forskellige avisnotits.

Således er jeg faldet over en avisnotits den 22. marts i Kristeligt Dagblad. Ifølge denne

notits fortæller Nadesjda Vins, gift med den sovjetiske baptistleder, Georgij Vins, hvis seneste straf var på 10 års arbejdslejr, at hendes søn Peter på ny er arresteret og truet med 2 års fængsel. Det menes, at den egentlige årsag til arrestationen er Peter Vins' medlemskab af Helsingforsgruppen i Ukraine, en gruppe, der overvåger, at menneskerettigheder overholdes i Sovjet. Altså: både hendes mand og hendes søn er nu fængslet, og manden er på arbejdslejr, selv om hans helbred er meget dårligt.

I samme blad kan vi læse, at en 83-årig leder af de sovjetiske Syvende Dags Adventister, Vladimir Sjtjelkov, er blevet arresteret i Tasjkent. Han har tidligere tilbragt i alt 26 år i arbejdslejre og fængsler på grund af sin religiøse virksomhed. De sidste 10 år har han konstant måttet gemme sig for politiet.

Der kunne nævnes en masse andre eksempler, og jeg har blade dernede, bl. a. de pågældende publikationer, hvor man kunne fremdrage disse eksempler. De er legio.

Men slående er det, at der ikke synes at være nogen aftagen i forfølgelsen af religiøse grupper. Af Kristeligt Dagblads notits den 22. marts 1978 fremgår det, at en såkaldt »Den kristne komité til beskyttelse af troendes rettigheder« hævder, at trykket mod de religiøse grupper i Sovjet er øget efter afslutningen på Beogradkonferencen.

Tiden har ikke tilladt mig at komme ind på en mængde andre problemer, politiske og ideologiske, afvigere, misbrug af psykiatri, nægtelse af udrejsetilladelse, de nationale minoriteters problemer; måske er der andre, der vil fremdrage dette. Men hvis man skal forsøge at konkludere, så mener jeg, at folketinget og regeringen må notere sig den anden internationale Sakharovhørings konklusion:

»Stillet over for nye og beklagelige kendsgerninger om situationen i Østeuropa og Sovjetunionen kan den anden internationale Sakharovhøring i Rom ikke længere tvivle om, at krænkelse af menneskerettighederne i disse lande finder sted i modstrid med de internationale aftaler, som for nylig er blevet indgået af de pågældende lande.«

Denne indsigt må ikke af os politikere omtales i rent teknisk-neutrale, relativiserende udtryk, som ministeren synes at være tilbøjelig til. Denne indsigt må ikke forties i forholdet mellem staterne. Den må heller ikke mis-

[Honoré]

bruges til rent indenrigspolitiske propagandaformål. Gennem en stor åbenhed om disse forhold i den offentlige debat tror jeg det vil være muligt at mildne kårene for nogle af de hårdt ramte grupper. Det værste, der nemlig kan ske, er, at vi glemmer dem. For mange er det deres redning, at der er nogen, der tænker på dem og især taler om dem offentligt. De vestlige kommunistiske partier har gennem deres personlige kontakter med broderpartierne i de østeuropæiske lande bedre muligheder end vi andre, tror jeg da, for at lægge et godt ord ind for de fængslede. Jeg håber også, at vore danske kommunister vil gøre brug af deres indflydelsesmuligheder over for partifæller i Sovjetunionen og andre steder, når de har fået dokumentation, ud fra en medfølelse med lidende medmennesker. Kun ved stadig at tænke på og tale om Østeuropas mange ulykkelige og lidende samvittighedsfanger kan vi få en positiv og realistisk dimension i vore bestræbelser på at bygge bro mellem de forskellige dele af Europa.

Poul Nielson (S):

Det er egentlig en smule beklageligt, at vi skal drøfte problemerne omkring Beogradmødet på grundlag af den formulering, kristeligt folkeparti har givet forespørgslen, idet formuleringen efter vores opfattelse ikke lægger op til en tilstrækkelig balanceret og nuanceret åbning på spørgsmålene. Jeg skal derfor indledningsvis anskue spørgsmålene i et lidt bredere perspektiv.

Selve tanken om en sikkerheds- og samarbejdskonference stammer oprindeligt fra Sovjetunionen, og det er næppe for forenklet sagt, at hovedmålet med det har været at nå frem til en international legitimering af status quo i Europa, altså at få anerkendt den situation, der fremstod som et resultat af den anden verdenskrig og af udviklingen i årene umiddelbart herefter. Heroverfor stod i opspillet til konferencen det vestlige standpunkt, at uanset at man realistisk måtte erkende, at en udvikling i afspændingsprocessen måtte tage sit udgangspunkt i de faktiske tilstande, der var, så var det nødvendigt, at der skete noget afgørende på en række forhandlingsområder, som der længe havde været varmet op under, som en forudsætning for, at man reelt kunne vurdere bæredygtig-

heden af det perspektiv, en sådan sikkerhedskonference skulle tegne.

Det drejede sig om realiseringen og gennemførelsen af Forbundsrepublikkens Østpolitik i forhold til Sovjet, Polen og ikke mindst DDR, om Berlinaftalen, påbegyndelsen af SALT-forhandlingerne og påbegyndelsen af MBFR-forhandlingerne. Bag denne vestlige holdning lå en opfattelse af, at en fortsat udvikling i afspændingsprocessen forudsatte, at den normalisering, begge parter ønskede, også kom til at gå videre end til blot at omfatte en statisk ordening af de formelle relationer mellem landene. En normalisering måtte altså også omfatte alle de åbne kontakter, vi i de vestlige lande anser som noget selvfølgeligt mellem gode naboer, og en normalisering måtte også betyde, at der på de militære områder blev indledt egentlige forhandlinger sigtende mod en nedbringelse af det meget høje rustningsniveau i Europa. Indholdet i afspændingsprocessen har altså været vurderet som det afgørende for, om der kunne opbygges tillid.

Når der således blev stillet disse krav om en temmelig detaljeret dagsorden fra vestlig side, som altså ville fremtvinge egentlige substantielle forhandlinger i forbindelse med konferencen, så skyldtes det ikke et ønske om at besværliggøre disse forhandlinger, men om at sikre, at man virkelig nåede frem til resultater, der pegede fremad, og som ville give udviklingen et reelt indhold, dersom især Sovjetunionen faktisk var interesseret i det. Resultatet blev, som vi alle kender det, at dagsordenen for konferencen i vid udstrækning kom til at afspejle de vestlige ønsker om detailspørgsmål, og det kom også til at præge opbygningen og på mange punkter indholdet af det slutdokument, som blev det umiddelbare resultat.

Denne slutakt, der nok må siges at være et af de mest sindrige og gennemtyggede stykker prosa, der nogensinde er skruet sammen, er opdelt i fire hovedafsnit: sikkerhed, samarbejde på det økonomiske område, samarbejde på det humanitære område og endelig opfølgningen af konferencen.

Kurv III, som man har døbt afsnittet om samarbejde på det humanitære område, handler ikke primært om forholdene i de enkelte lande og er altså ikke primært en tekst om menneskerettigheder i bred almindelighed i deltagerlandene. Det er derimod

[Poul Nielson]

en forholdsvis detaljeret angivelse af retningslinjer for, hvordan de deltagende lande skal behandle borgerne i forbindelse med relationerne mellem landene og mellem borgerne direkte på tværs af grænserne. Det drejer sig om kontakter, kulturelt, informationsmæssigt og uddannelsesmæssigt samarbejde.

Afsnittet er i virkeligheden indirekte et katalog over, hvad der må løses af problemer, førend den forkrampede situation, der blev skabt med Europas stilling efter den anden verdenskrig, kan erstattes af et normalt forhold mellem lande, der tilstræber samarbejde og godt naboskab. Der er ingen tvivl om, at dette katalog udgør en noget større udfordring for de østeuropæiske lande, end det gør det for os. Egentlig er denne tekst deprimerende læsning, ikke fordi der ikke er tale om udmærkede forslag og hensigter, men fordi spørgsmål af denne karakter altså overhovedet skulle gøres til genstand for hårdnakkede og langtrukne internationale forhandlinger, før der kunne være enighed om dem. Ikke mindst Sovjetunionens indstilling må imidlertid siges at have nødvendiggjort så hårde og langtrukne forhandlinger. Men så meget mere værdifuldt er det så også selvfølgelig, at man faktisk nåede frem til vedtagelsen af disse tekster.

Med hensyn til konferencens opfølgning giver følgende citat fra statsminister Anker Jørgensens tale ved afslutningen i Helsingfors den 31. juli 1975 et godt billede af den tankegang, på baggrund af hvilken også det netop afsluttede møde i Beograd skal ses og vurderes:

»Vi har fastslået, at afspænding ikke er et statisk, men et dynamisk begreb rettet mod en stadig tiltagende udbygning af kontakter og samarbejde mellem såvel stater som enkeltpersoner. Endvidere må det understreges, at konferencens slutakt ikke er afslutningen på den multilaterale proces, der blev indledt med konferencen. Den bør ses som et middel til at fortsætte og fremme denne proces til gavn for alle de deltagende stater og for den europæiske situation i almindelighed.«

Socialdemokratiet har helt tilbage fra de første forslag om konferencen støttet ideen. Vi ser denne forhandlingsform som en metode til at inddrage samtlige de lande, der er impliceret i de europæiske sikkerhedsproblemer, i en løbende forhandlingsproces, som giver mulighed for, at der gradvis skabes me-

re samarbejde og opbygges mere tillid. Vi ser denne proces som en mulighed for at give afspændingen et mere og mere reelt og forpligtende indhold, således at landene i større og større grad ser det som deres fordel at varetage deres interesser også på sikkerhedsområdet i et samarbejde fremfor gennem konfrontation.

Vi har løbende ført en levende debat om disse problemer i socialdemokratiet, og vi har helhjertet kunnet give tilslutning til de standpunkter, den danske regering har indtaget. Vi finder, at der gennem forhandlingerne, som har strakt sig over flere år, er gjort en virkelig aktiv dansk indsats, hvor vi på en effektiv og også resultatgivende måde har udnyttet vores særlige samarbejdsmuligheder i forhold til en række forskellige landegrupper.

Hvad særlig angår menneskerettighedsproblemerne, har vi i socialdemokratiet set det som noget, der med indiskutabel nødvendighed måtte indgå i forhandlingsprocessen. Ganske parallelt med, at tillidsskabende fremskridt i form af bl. a. resultater på nedrustningsområdet eller andre militære, sikkerhedspolitiske felter er nødvendige for at tilføre afspændingsprocessen troværdighed og dynamik, så er fremskridt på det menneskelige plan i de enkelte samfund og i forholdet mellem dem nødvendige for, at der kan opbygges tilstrækkelig tillid til, at samarbejdet fortsat kan udbydes.

Vores bedømmelse af de pågældende landes fundamentale og langsigtede hensigter bag deres udenrigspolitik i forhold til os er simpelt hen og nødvendigvis direkte påvirket af, hvad der sker på disse områder. Derfor afviser vi også anklagerne om, at der skulle være tale om indblanding i indre anliggender, når disse spørgsmål drages ind i forhandlingerne. Menneskerettigheder kan aldrig være indre anliggender i en verden, hvor alle landene højtideligt har forpligtet sig i FN, og det er det absolut heller ikke i en europæisk sammenhæng efter slutakten fra Helsingfors. I et globalt perspektiv accepterer vi ikke nogen differentiering, når det gælder menneskerettigheder. Vi accepterer heller ikke nogen differentiering eller nogen prioritering mellem de klassiske borgerlige frihedsrettigheder og de såkaldt moderne sociale og økonomiske rettigheder. For socialdemokrati-

[Poul Nielson]

et er et enten-eller meningsløst i denne forbindelse.

Et af de problemer, vi har været oppe imod i hele CSCE-debatten, har været begrebet fredelig sameksistens. Der foreligger en række meget forskellige udlægninger af begrebet, og et af problemerne er, at alle disse udlægninger med stor rimelighed kan siges at komme fra autoritativ side i Sovjetunionen. Som et forsigtigt gennemsnit må vi gå ud fra at der er tale om en opfattelse af forholdet til omverdenen, som for Sovjetunionens vedkommende indebærer en bestræbelse på at undgå egentlig konflikt, samtidig med at man opretholder og skærper den ideologiske kamp mellem de grundlæggende samfundsopfattelser, der gør sig gældende hos dem og hos os.

Skal man gøre CSCE-processen op, må man sige, at Sovjetunionen nok har fået sin skærpede ideologiske kamp, men ikke helt på de betingelser, man måske oprindeligt havde drømt om det i Moskva. De vestlige samfund har, alle fejl og mangler til trods, i denne dialog bevist deres overbevisende kvalitative styrke, når vi ser på vores samfunds karakter i den åbne debat, der har været. Det er i de østeuropæiske lande, vi har set dissidentbevægelser, som man med et noget tamt udtryk kalder de grupper og mennesker, enkeltindivider, som kæmper for respekten for menneskerettighederne i landene i Østeuropa. Det er i de østeuropæiske lande, vi har set retssager mod folk, der kræver de samme rettigheder, som vi i vore lande betragter som selvfølgelig. Går man et skridt videre, kan man se hele udviklingen omkring eurokommunismen som et vidnesbyrd om, at der de steder, hvor arbejderbevægelser vinder folkelig tilslutning, sker en forkastelse af den centralistiske model, Moskva forsøger at gennemvinge.

Det har været en skuffelse at iagttage udviklingen i Sovjetunionen, når det gælder menneskerettighederne. Jeg tror også, at de danske kommunister, hvis de talte frit fra leveren, ville beklage denne udvikling dybt. Vi har været vidne til en kynisk og umenneskelig optræden også i de sidste måneder, hvor anklagerne mod visse dissidenter har været tilpasset udviklingen i forhandlingsbilledet i Beograd på en måde, der bestemt ikke kan siges at være værdig for Sovjetunionen, og som stærkt reducerer troværdigheden af

de anklager, der er rejst mod de pågældende enkeltpersoner.

Vi har klart i drøftelserne forud for Beogradmødet sagt, at det ikke burde udvikle sig til et tribunal, hvor enkelte lande blev sat på anklagebænken. Men vi har også sagt, man burde fastholde, at samtlige elementer i slutakten burde gøres til genstand for en indgående reel drøftelse med henblik på at vurdere de fremskridt, der var sket. Der har nok været en tendens til at stille for store forventninger til Beogradmødet, hvilket også kan være en følge af den meget åbne information til pressen, som man løbende har opretholdt – men det har også sine fordele.

Det er imidlertid helt afgørende for vurderingen af mødet i Beograd, at man dér faktisk gennemførte en åben og direkte meningsudveksling om selv de mest sensitive spørgsmål på selve mødet, og at Sovjetunionen gennem sin deltagelse i disse meningsudvekslinger bekræftede, at disse spørgsmål fortsat indgår i den løbende dialog mellem Vest og Øst i Europa. Dette er for os at se mere afgørende end den noget magre ordlyd af Beogradmødets slutdokument.

Vi ønsker altså, at menneskerettigheds-spørgsmålene skal indgå i den fortsatte debat om afspændingsprocessen i Europa, og vi kan ikke se, at denne proces vil kunne fortsætte, uden at disse spørgsmål fortsat er inddraget. Men det er ikke de eneste spørgsmål, der indgår i det samlede billede, og vi er ikke indstillet på at skabe unødvendige konfrontationer ved at provokere situationer, som vores historiske erfaring kun alt for tydeligt har vist os indebærer mere menneskelig lidelse end et realistisk håb om fundamentale ændringer.

I dette perspektiv var Beogradmødet efter socialdemokratiets vurdering meget mere positivt, end hvad der almindeligvis er kommet til udtryk i pressen og debatten, og vi ser fortsat, også efter dette møde, CSCE-perspektivet som noget af det mest løfterige, der tegner sig for udviklingen i vor del af verden. Vi er i forhandlingsprocessen kommet nærmere og nærmere hinanden, og i lys heraf har der meget naturligt udviklet sig en vis nyrealisme hos vore befolkninger i vurderingen af de østeuropæiske lande, af deres politiske systemers karakter og af deres udenrigspolitiske hensigter. Dette kan ikke være anderledes, men det ændrer ikke ved

[Poul Nielson]

vore forpligtelser og vores interesse i fortsat at finde frem til områder, hvor vi gennem en vækst i samarbejdet kan styrke afspændingen i vor del af verden.

Jørgen Junior (FP):

En historie fra Jaltakonferencen i januar 1945 fortæller, at Churchill en aften havde anklaget Stalin for at være en rigtig slem morder, men at dette var sket grundet på en lidt rigelig påvirkning af alkohol. Roosevelt bad så Churchill om at undskylde, hvilket han gjorde den næste morgen over for Stalin, men denne var ikke spor vred på Churchill; han tog imod hans undskyldning. Tolken er allerede blevet skudt, sagde han.

Denne lille historie og det, der skete på den store konference ved Sortehavet i vinteren 1945, var baggrunden for den stærkt opreklamerede freds- og sikkerhedskonference i Helsingfors i 1975. Den skulle konfirmere de beslutninger, der var truffet 30 år før. Som betaling herfor skulle Sovjet, der havde interessen i konferencen, love, at kårene ville blive lidt bedre for befolkningerne bag ved de pigtrådshegn og minefelter, der den dag i dag skiller det frie Europa fra det kommunistiske Europa.

Dette har ikke interesseret Sovjet det mindste. Derfor er konferencen i Beograd, der er sluttet her i vinter, blevet begravet i en isnende tavshed. Tavsheden er talende, og den viser, at denne ånd fra Jalta findes i Sovjet den dag i dag. At det er aftalt, at man mødes til en ny stor og dyr konference i Madrid om to år, har desværre nok ikke nogen som helst betydning overhovedet.

Da det var i Jalta, beslutningerne om Europas fremtid blev truffet, uden at der i øvrigt var andre europæere end Churchill til stede, er det rimeligt ganske kort at se på, hvad der egentlig skete på dette historiske møde, der gjorde, at Sovjetunionen ville have sin Helsingforskonference og også fik den. At Vesten så i Helsinki fik sine indrømmelser til gengæld herfor, er korrekt, men det skulle så konstateres på Beogradkonferencen, om de indrømmelser var opfyldt, og de er ikke blevet opfyldt.

Afslutningen på anden verdenskrig opfattedes af langt de fleste som en helbredelse af en farlig europæisk sygdom med hjerte i Tyskland og Det tredje Rige, og så er det

sørgmodigt at konstatere, at kontinentet i Jalta fik indpodet den nye sygdom, som vi lever under i dag. Vi lider under, at en del af Tyskland og en tredjedel af Polen blev indlemmet i Sovjet. Polen fik i stedet et stykke Tyskland, men reelt blev hele landet sovjetisk lydstat ganske som den del af det østlige Tyskland, der var tilbage, ganske som Ungarn, Czekoslovakiet, Rumænien og Bulgarien. Og herudover blev et par millioner russiske statsborgere, der var flygtet fra Stalin, udleveret til den sikre død eller – hvis de var heldige – nogle sibiriske koncentrationslejre.

Så nytter det ikke meget, at historien fortæller, at Churchill i de fleste tilfælde gjorde, hvad han kunne, men at Roosevelt konsekvent støttede Stalin. Det nytter heller ikke meget, at begrundelsen nok var, at der var tale om en forholdsvis alderssvækket person. Det er sørgeligt, men bare en nødvendig konstatering for at forstå, hvorfor man egentlig har haft den konference, og desværre den væsentligste årsag til, at den er blevet den fiasko, den er.

Sovjetunionen har ikke haft skygge af interesse i at opfylde sin del af Helsinkiaftalen, og det synes jeg er blevet bevist i Beograd. Det er vel et spørgsmål, om Vesten fortsat i al fremtid skal anse Jaltaaftalen og opfølgningen i Helsingfors som aftaler, det er rimeligt at respektere. Svaret bør efter min mening være nej. Så vil man skrike: ja men et nej vil medføre en ny kold krig eller større risiko for varm krig. Det er ikke tilfældet, det vil ikke medføre noget som helst andet, end at den store russiske bjørn vil have en lille smule mere respekt for Vesten, end tilfældet er i dag.

Når minister Lise Østergaard i dag i sin tale med så mange ord udtrykker en vis optimisme, er jeg ked af at måtte sige, at jeg ikke synes, der er nogen realiteter bag ved denne optimisme. Communiquet fra Beograd er jo indholdsløst. Ministerens kommentarer burde efter min opfattelse have været en opfølgning af de udtalelser, udenrigsminister K. B. Andersen kom med i Europarådet i 1977, hvor han ganske rigtigt udtrykte skuffelse over at se, i hvor ringe grad ånden fra Helsingfors blev efterlevet i de østeuropæiske lande; han kaldte endda forholdene i visse lande for chokerende.

Af udtalelser fra sovjetisk side kan det nu bedømmes, hvorfor Beograd blev en total

[Jørgen Junior]

fiasko, og hvorfor Sovjet ikke har nogen interesse i andet. Den sovjetiske ambassadør udtalte nemlig efter mødet rimeligt nok den allerstørste tilfredshed. Han udtalte bl. a.: Konferencen tjener til at gennemføre den fuldstændige realisering af slutakten i Helsingfors, som vi ønsker. Det er ikke lykkedes for USA og flere andre NATO-stater at føre konferencen ind i den farlige blindgyde, det vil være, hvis indblanding i andre staters indre anliggender finder sted.

Man siger med andre ord fra Sovjets side: vi har haft held til ikke at blive presset til at give mere menneskelige levevilkår, men samtidig har vi bevaret den accept af alt det territoriale bytte, det lykkedes os at få ud af anden verdenskrig.

At det så er befolkningen i Sovjet og i de østeuropæiske lydstat, det fortsat går ud over, kan kun være en konstatering af fakta. Der kan nævnes masser af eksempler, men jeg vil kun fremhæve et par stykker. De er grebet ud af bunken af de eksempler, man ind imellem får fat i, og som kan verificeres igen og igen.

En russisk arbejder ved navn Mikhail Kukobaka offentliggjorde i sommeren 1977 et 11 sider omfattende skrift under titlen »Forsvaret for menneskerettighederne og afspændingens resultater hænger sammen«. Det lyder egentlig som en ganske logisk konstatering, men konsekvensen var, at han blev fængslet og siden midten af oktober har været anbragt i en psykiatrisk klinik.

Et andet eksempel blev givet i Weekendavisen for nylig: en mand ved navn Vladimir Klebanov fængsledes med den ene begrundelse, at han har været medvirkende til oprettelse af en fagforening til forsvar for arbejderne. Hans begrundelse for denne slemme forbrydelse var, at han protesterede mod en 12 timers arbejdsdag for nogle minearbejdere.

Det kan konstateres, at Sovjetlederne ikke kun er stumme, døve og blinde heroverfor, de er de ansvarlige, og de godkender den udvikling. Hvor det i dag er Østeuropas folk, det går ud over, kan det blive os andre i morgen, og derfor vil jeg, hvor beklageligt det end er, faktisk gerne slutte med et angreb på minister Lise Østergaard og regeringen for det, som er blevet lagt frem her i dag. Jeg synes, det er uanstændigt nærmest at holde den danske befolkning for nar – hvis der

overhovedet er nogen, der lægger mærke til den tale – ved at holde en tale som den, ministeren holdt her i dag. I stedet for at foregøgle, at alt går godt og der sker en langsom udvikling i den rigtige retning, burde ministeren ærligt have indrømmet konferencens totale fiasko, således at den danske befolkning på ærlig vis kan vurdere konsekvensen heraf og bl. a. dermed forstå, hvorfor Sovjet opruster for fuld kraft, og hvorfor nedrustnings- og SALT-forhandlingerne ingen resultater bringer.

Så sent som den 28. oktober 1977 – det er dog ikke mange måneder siden – sagde udenrigsminister K. B. Andersen i et svar til mig her i folketinget: det er regeringens håb, at der i Beograd kan opnås enighed om sådanne konkretiserede fortolkninger af dokumentets bestemmelser, at mødet vil komme til at betyde et konstruktivt skridt fremad i afspændings- og samarbejdsprocessen i Europa. Hvorfor vil minister Lise Østergaard egentlig ikke være ærlig og indrømme situationen, som den er? Der er jo ikke engang opnået de konkretiserede fortolkninger, som udenrigsministeren så beskedent håbede på. Hvorfor skal den danske befolkning lules ind i troen på, at disse afholdte konferencer har betydet sikkerhed eller samarbejde på nogen som helst anden måde end lige præcis den måde, som Sovjetunionen ønsker billedet på?

Jeg synes, vi bør være ærlige og se situationen i øjnene, og jeg synes også, at den vurdering, den socialdemokratiske ordfører i sine konstateringer gav, på mange måder var helt anderledes klar og korrekt end den måde, ministeren prøvede at snakke uden om problemet på; at den socialdemokratiske ordfører naturligvis så kommer til den samme forkerte konklusion som ministeren, kan man ikke fortænke ham i.

Efter min opfattelse er det en måde, hvorpå man forsøger at lade den vesttyske udviklingsminister, Bahr, i sin venstreorienterede socialdemokratiske stil lulle befolkningen ind i en fuldkommen forkert drøm. Det kan både være dødsensfarligt og er efter min opfattelse uærligt. Jeg synes ikke, det er med den ballast, man fra vestlig side kan gå til nye møder og tro, at der, hvis det er en sådan politik, der skal være drivkraften bagved, overhovedet kan opnås skygge af resultater. Det er muligt, man har opgivet det på for-

[Jørgen Junior]

hånd – det har man vel nok, og det er måske også realistisk – men så bør man faktisk sige det til befolkningen.

Arne Christiansen (V):

Venstre har tidligere peget på betydningen af mere temaprægede debatter om vor udenrigspolitik, således at tinget ikke i en udenrigsdebat hver gang skal hele horisonten rundt. Derfor er det også udmærket, at søgelyset nu rettes mod et af udenrigspolitikens aktuelle emner, menneskerettighederne, altså i dag i de kommunistiske lande og i lyset af Beogradkonferencen.

Jeg takker ministeren for redegørelsen, som jo først og fremmest var en indføring i, hvad der er sket i Helsingfors, i Beograd, og hvor menneskerettighederne i øvrigt er drøftet og nedfældet i hensigtserklæringer, konventioner osv. Men ligesom andre, der har haft ordet, savner jeg nogle mere konkrete vurderinger, og skal jeg venligt karakterisere talens indhold i relation til menneskerettighederne i de kommunistiske lande, var den yderst diplomatisk og uhyggeligt generel. Der var faktisk betydelig mere substans i det indlæg, vi hørte fra den socialdemokratiske ordfører, selv om jeg ikke var enig med ham i alle de synspunkter, han fremførte. Jeg tror også, ministerens redegørelse rammer betydeligt ved siden af de hensigter, forespørgerne har haft, og som jo er baseret på særdeles og helt anderledes håndfaste eksempler.

Jeg har derimod med tilfredshed noteret mig ministerens gentagne henvisninger til Europarådets rolle, når det gælder menneskerettighedsproblemerne. Jeg synes, det er væsentligt, at dette første europæiske samarbejdsorgan, i dag omfattende 20 lande, indplaceres efter fortjeneste i den europæiske, i den internationale debat om menneskerettighederne.

Betydelig mindre er min tilfredshed, når ministeren så stærkt næsten i samme åndedrag taler om personlig frihed, frihed til at tænke, tro og tale og social og økonomisk frihed. Jeg må advare regeringen mod i den hjemlige og da navnlig i den internationale debat at forflygtige de grundlæggende principper for menneskerettighederne. Ytrings-, tanke- og trosfrihed er de uomgængelige forudsætninger for den videre udvikling af økonomisk og social frihed og tryghed. Så meget

mere som der jo næppe hersker uenighed om de første, hvorimod social og økonomisk frihed også i vort land kan være genstand for politiske fortolkninger. Hertil kommer, at hvis man, som ministeren gør det, blander disse ting sammen, giver man totalitære styrer mulighed for at prioritere, og prioriterer man social og økonomisk frihed højest, har man en betydelig risiko for at trampe de basale menneskerettigheder under fode. Det har ligget mig på sinde at få sagt dette som en nødvendig forudsætning for at gå ind i debatten om menneskerettighederne i de kommunistiske lande.

Udgangspunktet for debatten er Beogradmødet, men som fremhævet af ministeren er det naturligvis slutakten fra Helsingfors, der er den egentlige basis for vurderingen. Om Beogradmødet er det næppe forkert at sige, at menneskerettighederne jo ikke just kom til at præge slutcommuniquéet, som Danmark havde æren af at præsentere udkastet til. Dette er ikke ment som nogen kritik, jeg vil snarere sige tværtimod, for det er næsten en umulig opgave, der er løst, så der i det mindste kom et communiqué ud. Men det hedder bl. a. i den danske oversættelse, vi har modtaget fra ministeriet: »... at parterne havde en dybtgående meningsudveksling ...«, og ikke den sædvanlige vending: »en fri og åben meningsudveksling«.

Det er altså mere, hvad der ikke står i erklæringen, man skal lægge mærke til, hvilket jo også er fremhævet af bl. a. den amerikanske delegerede Arthur Goldberg.

Så kan man rejse det spørgsmål, som også er fremdraget af andre her i dag: hvorfor nåede man så ikke videre? Det gjorde man ikke, bl. a. fordi der, som indeholdt i dagens forespørgsel, eksisterer menneskerettighedsproblemer i de kommunistiske lande, som initiativtagerne til Helsingforskonferencen, initiativtageren fremfor nogen, Sovjetunionen, ikke ønskede debatteret, endsige kommenteret, i et communiqué fra Beograd.

Jeg tror, det er nødvendigt her et øjeblik at bevæge sig fra Beograd tilbage til Helsingfors. Det var jo diplomatisk sved, en parade af slagord og megen kommaretning, der bragte Helsingforsaftalen til verden. Den har også på flere områder vist sig mulig at praktisere, ikke mindst inden for det, der hedder kurv II, som også fremhævet af ministeren. Men initiativtageren, Sovjet, havde næppe

[Arne Christiansen]

ventet, at f. eks. Charter 77 i Tjcekoslovakiet med slutakten fra Helsingfors i händen skul- le rette et lammende angreb på ikke syste- met, men forvaltningen af dette, når det gæl- der fundamentale menneske- og frihedsrettig- heder, og her understreger jeg, at Charter 77 ikke taler om sociale og økonomiske frihe- der, men om basale menneskerettigheder.

Lige så overraskende kom det nok, at in- tellektuelle fra Østeuropas måske mest stali- nistiske land, Rumænien, med Helsingfors- klæringen i ryggen kunne udfordre regimet i Bukarest ved at sende sympatierklæringer til deres tjcekoslovakiske meningsfæller. Sovjet har ved adskillige lejligheder siden Helsing- forsmødet demonstreret, at det ikke accepte- rer, at der fra vestlig side peges på sikker- hedskonferencen, når systemkritikernes skæbne diskuteres. Det er, som fremhævet af bl. a. den socialdemokratiske ordfører, ind- blanding i indre anliggender, siger magtha- verne i Kreml. Men derfor maner de ikke den ånd tilbage i flasken, som de selv var med til at slippe løs i Helsingfors.

Men Sovjet må vel også i høj grad være i et dilemma, f. eks. i forhold til Tjcekoslovaki- et, hvor en anden dimension end menneske- rettighederne fra Helsingfors kommer ind i billedet, nemlig den sikkerhedspolitiske nød- vendighed. Der er ingen tvivl om, at Sovjet- unionen har brug for et strategisk forland, hvor der er en høj grad af stabilitet og loyalit- et mod Moskva, og som altså ikke er præget af systemkritikere eller, for at bruge Kremls terminologi, af afvigere. Det er indlysende, at Sovjet og dets østeuropæiske allierede på den ene side ikke, sådan som man dér anskuer menneskerettighederne, kan affinde sig med en voksende systemkritik og en voksende borgerrettighedsbevægelse, der har sat sig for at holde øje med virkeliggørelsen af CSCE- dokumenterne. På den anden side er det ef- ter min opfattelse lige så indlysende, at CSCE lægger en dæmper på de samme lan- des fremfærd mod deres hjemlige kritikere. Eksport af en del af problemerne, som vi oplever det, er jo stadig mere anvendt, men en, synes jeg, lidet sympatisk fremgangsmå- de.

Jeg vil derfor rejse spørgsmålet, om de langsigtede mål for Helsingfors og Beograd overhovedet kan fastholdes, og hvad Dan- marks rolle i så henseende er.

Jeg går ud fra, at regeringen anser CSCE som et redskab til på længere sigt at skabe stabilitet i Europa. Er dette tilfældet, befin- der også vi os i et dilemma. På den ene side indebærer aftaler og hensigtserklæringer en klar moralsk forpligtelse for Vesten, på den anden side må de overordnede hensyn til afspændingen ikke af Sovjet og dets allierede kunne fortolkes som absolut tavshed.

Jeg vil gerne minde om, at det er sagt, at det bedste, man måske kan sige om Helsing- fors og Beograd, er, at spørgsmålet om men- neskerettighederne overhovedet har fundet en naturlig plads i den internationale debat. Så skal man altså blot være opmærksom på, at denne del af debatten ikke kvæles i slag- ord og ideologi, men i stedet for søge at få ord omsat i handling; der mangler meget endnu.

Formanden:

Jeg skal her afbryde forhandlingen og ud- sætte mødet. Det genoptages i dag kl. 13.30.

Mødet udsat kl. 12.24

Mødet genoptaget kl. 13.30

Forhandlingen genoptoges.

Kjelgaard (KF):

Menneskenes børn er ikke så gode, som de burde være. Det fremgår tydeligt af den debat, vi har her i dag, og det fremgår også tydeligt af den redegørelse, minister Lise Østergaard har givet os her i formiddags. Tænk, at vi internationalt er nødt til at ope- rere med traktatmæssig beskyttelse af noget, vi her i Danmark betragter som selvfølgelig- heder, og det skal endda helst være traktater, der kan underkastes en hensigtsmæssig inter- national kontrol, sådan som bl. a. FN's men- neskeretskonventioner åbner mulighed for.

Ministeren har i sin redegørelse gjort flit- tig brug af ordet menneskerettigheder, men jeg synes, det er meget tankevækkende at konstatere, at netop det ord overhovedet ikke er nævnt i det afsluttende dokument fra Beo- gradmødet.

Efter ministerens udsagn er netop menne- skerettighederne et område, Danmark lægger overordentlig stor vægt på. Men det lykkedes

[Kjelgaard]

altså at gennemføre en konference om afspænding og sikkerhed uden så meget som en antydning af det fundamentale i det afsluttende dokument. Det er faktisk for dårligt. Hvorfor svigter man sine idealer, når det er kommunistiske lande, det drejer sig om?

Efter flere måneders anstrengelser, der havde til formål at vurdere, om aftalerne fra Helsingfors 1975 bliver overholdt, var Danmark med til at skrive en betænkning, der stort set kun indebærer enighed om at mødes igen i Spanien i 1980.

Spørgsmålet om menneskerettighederne, som især USA, men også Danmark og andre vesteuropæiske lande tillægger afgørende betydning, er ikke nævnt i dokumentet. Det er forståeligt, at Sovjetunionens forhandlingsleder på denne baggrund betragter resultatet som en stor sejr for de kommunistiske lande, fordi det lykkedes at forhindre de såkaldt reaktionære kræfters forsøg på at benytte Helsingforsaftalen til indblanding i de socialistiske landes indre anliggender. Det er en udtalelse af en mand, hvis land i uhyggelig grad blander sig i andre landes indre anliggender.

Hvor var Danmarks bidrag til håndhævelse af menneskerettighederne? Det forekommer mig, at det på EF-landenes udenrigsministermøde i København den 15. februar blev gjort klart over for Sovjet og over for de østeuropæiske lande, at hvis ikke de accepterede, at spørgsmålet om menneskerettighederne blev nævnt i slutdokumentet fra Beogradkonferencen, ville der ganske enkelt ikke blive noget slutdokument. Den tilkendegivelse skal i øvrigt ses på baggrund af, at EF-landene i forvejen var gået med til at gå kommunisterne et stykke i møde ved at acceptere en moderat formulering om menneskerettighederne.

Ifølge EF-Information nr. 4 af 20. februar 1978 lægger udenrigsminister K. B. Andersen ikke skjul på, at EF er parat til at lade Beogradkonferencen afslutte uden slutdokument, hvis ikke Sovjet og de østeuropæiske lande opgiver deres modstand mod at få nedfældet nogle menneskerettighedsprincipper, som konferencens øvrige deltagere er enige om at tilslutte sig.

Nu kender vi resultaterne. Nu har vi set slutdokumentet. De blev ganske anderledes, de udtalelser. Man siger ét og går i sidste øjeblik alligevel med til noget andet. Frankrig bærer vel nok noget af skylden ved at

have ødelagt EF's forhandlingsposition med sit separate udspil, der dog også forlangte menneskerettighederne nævnt i slutdokumentet. Den britiske Labourregering og det tyske socialdemokrati har også deres del af ansvaret for, at den vestlige linje, samlet omkring de klare udspil, der er kommet fra USA, er blevet umuliggjort.

Men hvad lavede Danmark egentlig i Beograd? Kastede man næsten uden videre alle idealer over bord, fordi man tilfældigvis var gæst i et kommunistisk land? Jeg tror, det bliver meget svært for de vestlige lande at bevare troværdigheden omkring menneskerettighedsspørgsmålene oven på den slutterklæring. Vesten svigter på en måde de mennesker i Sovjet og i Østeuropa, der i tillid til løfterne fra Helsingfors med stort mod har kæmpet for menneskerettighederne, og der er ingen tvivl om, at resultaterne af, at vi svigtede, vil vise sig, når de bebudede retssager mod hovedpersonerne bag den russiske Helsingforsgruppe, der havde sat sig som mål at påse, at aftalerne blev overholdt, snart indledes. Det drejer sig om sagerne mod formanden for gruppen, professor Orlov, og mod Sjaranskij og Alexander Ginsburg. De kæmper for borgerrettigheder, de kæmper for menneskerettigheder, selv om de nu i lang tid i strid med sovjetisk lov har været i undersøgelsesarrest.

Det eneste, den slags mennesker har at holde sig til, er en massiv folkelig protest fra andre lande, heriblandt Danmark, men vi gjorde ikke det, vi kunne have gjort. Vi skrev under på et slutdokument, der havde glemt de mennesker, for hvem menneskerettigheder ikke er nogen selvfølge.

Jeg har nævnt et par enkelte navne på mennesker, der kæmper for frihed og for rettigheder inden for et system, der i teorien stiller alle lige, men der er i hundredvis af dem, og vi kender mange eksempler. Har vi nu været med til at gøre deres situation bedre efter mødet i Beograd? Jeg tror det desværre ikke.

En gang imellem kan man godt undre sig over, at vi, der er så kloge på forholdene i Sydafrika og i den forbindelse er parate til at tage alle midler i brug for at skabe bedre vilkår for mennesker, der lever dér, ikke noget oftere giver vores mening til kende over for de kommunistiske lande, som vi helt konkret ved diskriminerer på en lang række om-

[Kjelgaard]

råder, som vi helt konkret ved anklager deres borgere for statsfjendtlig virksomhed, selv om man inderst inde godt ved, at det kun er lidt menneskeværdighed, de pågældende kæmper for. Vi ved, at der bag muren og bag jerntæppet foregår ting, vi under ingen omstændigheder kan acceptere. Vi ved, at ytringsfriheden bliver knægtet. Vi ved, at religionsfrihed er noget teoretisk, og at mennesker bliver forfulgt for deres tros skyld. Og det virker næsten grotesk, at lederen af Dansk Europa Mission er efterlyst, fordi han står i spidsen for en organisation, der smugler bibler ind i Østlandene.

På tirsdag stiller den europæiske konservative gruppe i Europa-Parlamentet en forespørgsel om skærpede betingelser for EF-støtte til u-landene. Forespørgslen bliver stillet i forbindelse med den forestående genforhandling af Loméaftalen, og det er hensigten i en ny aftale at få indføjet en bestemmelse om, at de u-lande, der modtager støtte fra EF, forpligter sig til at overholde de fundamentale menneskerettigheder.

Det kunne være interessant, hvis den danske regering tog initiativ til at få indføjet tilsvarende bestemmelser ved eventuelle genforhandlinger af EFs handelsaftaler med Comeconlandene. Det vil gøre et betydeligt større indtryk på menneskerettighedsforkæmperne i de kommunistiske lande, end slutdokumentet fra Beograd har gjort, og så kunne vi måske genoprette noget af den tillid, de pågældende måske aldrig har haft til os, men som jeg alligevel i nogen grad føler vi efter Beogradkonferencen har sat over styr.

Gert Petersen (SF):

Jeg vil egentlig godt sige tak til ministeren for den redegørelse, som hun her er kommet med. Jeg synes, den er nøgtern og velovervejet, og jeg er især glad for, at ministeren så stærkt trækker frem, at ifølge de erklæringer, der er vedtaget af De Forenede Nationer, både menneskerettighedserklæringen og de to konventioner, udgør menneskerettighedsbegrebet en helhed, som ikke kun drejer sig om de politiske rettigheder, men også om de sociale rettigheder. Jeg synes nok, at der er grund til at anskue hele historien ud fra denne helhedsbetragtning.

Inden jeg kommer frem til spørgsmålet om Beograd, synes jeg, det er nødvendigt at se

på menneskerettighedssituationen i det hele taget og ikke bare indskrænke den til et europæisk spørgsmål. Hvis man gør det, kan man komme ud for nogle fantastiske proportionsforvridninger, hvad jeg synes vi allerede har oplevet.

I virkeligheden er det ikke muligt på nuværende tidspunkt i denne ufuldkomne verden at finde noget sted, hvor der ikke foregår krænkelse af menneskerettighederne, men der er meget store gradforskelle, så store, at der også er tale om væsensforskelle. Vi finder en total og barbarisk krænkelse af menneskerettighederne i mange af de lande i den tredje verden, der domineres af imperialismen. Herved forstår jeg krænkelse, hvor begge dele af menneskerettighederne trædes totalt under fode, hvor lov og ret er afløst af vilkårlighed, hvor tortur og magtmisbrug hører til dagens orden, og hvor store dele af befolkningen fordrives eller anbringes i fangelejre. Man kan nævne situationen i Indonesien, Chile, Brasilien, Argentina, Iran, Uganda, Sydkorea, Sydafrika og Rhodesia, og det er blot nogle af eksemplerne.

Vi finder en klar krænkelse af menneskerettighedernes sociale halvdel i de fleste borgerlig-demokratiske stater, også i Danmark, og det er jo også værd at diskutere beskæftigelsessituationen i Danmark ud fra det aspekt, at retten til arbejde, som er en i henhold til FN's erklæringer knæsat menneskerettighed, er sat ud af spillet. En ringe trøst er, at det samme gælder det meste af den øvrige vestlige verden.

I mange lande står det yderligere ringe til med retten til sundhed, uddannelse, boliger osv., også menneskerettigheder i henhold til FN's erklæringer. Endelig oplever vi visse mindre krænkelse af de politiske rettigheder. Jeg tænker på f. eks. erhvervsforbuddet i Vesttyskland, jeg tænker på misbrug af statens TV-monopol i Frankrig osv.

Og så er der heller ingen tvivl om, at vi finder en klar krænkelse af de politiske og i nogen grad af de kulturelle, men ikke af de sociale menneskerettigheder i en række socialistiske lande. Mulighederne for at komme frit til orde i pressen og på anden måde er begrænsede, chikaneri fra politiets side over for afvigere er ikke usædvanligt, og et erhvervsforbud over for såkaldt kontroversielle personer er massivt og totalt i nogle af disse lande. Jeg skal heller ikke udelukke, at der i

[Gert Petersen]

et enkelt af disse lande, Cambodja eller Kampuchea, er sket en sådan afsporing af revolutionen, at der dér er tale om en total og barbarisk krænkelser af menneskerettighederne. Ansvar for denne mistanke hviler på den kampucheanse regering, som har lukket grænserne hermetisk. Måske er mistanken forkert, men er den rigtig, må vi som socialister fordømme en sådan krænkelser med samme styrke som andre massive krænkelser af menneskerettighederne.

Når det er sagt, skal jeg tilføje, at vi i øvrigt vil tilråde, at hele problematikken omkring menneskerettighederne behandles i sin historiske sammenhæng, ikke for at undskylde hvad som helst – jfr. hvad jeg netop sagde om Kampuchea – men der kan ikke føres nogen fremgangsrig kamp for menneskerettigheder uden hensyntagen til de enorme historiske forskelligheder. Tag f. eks. flerpartisystemet. Skal vi slå for det overalt i verden som en afgørende menneskeret? I vort land: ja. Men hvad med de stater, som først er blevet virkelig selvstændige i de sidste 20–40 år, og hvoraf mange må løfte sig op fra den yderste fattigdom? Kan man klandre dem, hvis de anser det for hovedopgaven at mobilisere alle nationens ressourcer, ubetinget sikre dens enhed, primært sætte ind på at overvinde fattigdommen? Det synes jeg ikke man kan.

Når et land som Vietnam efter 30 års krig endelig har forjaget de udenlandske imperialister og slået de indenlandske udbyttere, kan man så vente, at Vietnam ikke tager skridt til at sikre sig mod fjendens tilbagevenden? Vietnamesernes verdensbillede må uundgåeligt være præget af 30 års forbitret frihedskrig, ligesom f. eks. algeriernes verdensbillede må være præget af, at det igennem 9 år kostede dem 1 million døde at opnå friheden.

Men, kan man så sige, er denne henvisning til de historiske forskelligheder ikke også et argument, som kan bruges af fascistiske regimer i pressede situationer? Også juntaen i Chile og racisterne i Sydafrika kan påberåbe sig, at de må sikre sig. Så må vi spørge: sikre sig mod hvem, mod hvilke, mod hvad? Der er forskel på at sikre en lille overklassen og et hvidt mindretals privilegier mod et stort flertal og så at gennemføre en omvæltning, der både indebærer national befrielse og folkets egen deltagelse i styret, hvor

ufuldkommet det end måtte være til at begynde med. Derfor er det da også helt anderledes barbariske og massive krænkelser af menneskerettigheder, vi er vidne til i Chile og Sydafrika, end f. eks. i Vietnam og Algeriet, uden at jeg dermed har påstået, at der ikke også i de sidstnævnte lande sker visse krænkelser.

Det vil altid være nødvendigt at spørge: Hvad vej går udviklingen? Hvad vil styret? Vil det social retfærdighed eller uretfærdighed? Vil det racemæssig retfærdighed eller uretfærdighed? Vil det tilbageskridt mod stadig mindre frihed, eller sker der en gradvis udvikling henimod mere frihed? Det er nøglespørgsmål, der skal bruges i en kaotisk verden, hvis kampen for frihedsrettighederne skal have nogen udsigt til at vindes.

De, der tager frihedsrettighederne i deres helhed – og jeg siger udtrykkeligt i deres helhed – alvorligt, sådan som FN har gjort det nu og gjorde det i 1948 og 1966, må efter vor opfattelse handle ud fra følgende grundsætninger: For det første indse, at der er tale om en langvarig kamp, og tilrettelægge strategien i forståelse af de historiske forskelligheder og forudsætninger. For det andet føre kampen bredt, kalde en spade for en spade, protestere mod krænkelser, hvor de end måtte finde sted i øst og vest, syd og nord, uden ideologiske hensyn, også når det sker i lande, hvor styret ellers er progressivt, målt med historiens alen. Men – og så kommer mit tredje punkt – de må naturligvis rette hovedstødet i form af kritik, kampagner og politisk støtte mod de lande, hvor menneskerettighederne krænkes groft, barbarisk og totalt, dvs. en række af de af imperialismen dominerede stater.

Socialistisk folkeparti anser dybest set kampen for menneskerettighederne i deres helhed for identisk med kampen for befrielse af menneskeheden, dvs. kampen for socialisme i international målestok. Derfor beklager vi dybt – måske i virkeligheden i vores hjerte mere end mange andre – når lande, der har socialistiske træk, klart krænker menneskerettighederne. Vi anser sådanne krænkelser, der uomtvisteligt har fundet og finder sted, for antisocialistiske udslag af indre konflikter i de pågældende lande. Vi mener, at disse konflikter kun kan løses ad de veje, der blev anvendt af Alexander Dubcek og det czechoslovakiske kommunistpartis ledelse i 1968,

[Gert Petersen]

dengang denne ledelse blev valgt frit. Vi er overbevist om, at de konservative kræfter i disse lande i det lange løb vil være ude af stand til at dæmme op for det socialistiske demokrati, som blev bebudet dengang, at det sluttelig vil overvinde hindringerne, fordi det har historiens stærkeste kræfter på sin side.

Men når det er sagt, kan vi naturligvis ikke se bort fra, at den krænkelse af menneskerettigheder, der stadig finder sted i visse socialistiske lande, er blevet langt mindre omfangsrig – der er overhovedet ingen sammenligning – end den var for 20–30 år siden. Det vil sige, at udviklingen, selv om den har bevæget sig i siksak og med tilbageslag, i alt væsentligt er gået meget kraftigt frem.

Dér, hvor der for alvor er brug for verdensoffentlighedens koncentrerede interesse, og hvor det åbenbart er svært at få interessen koncentreret fra et flertal, om ikke nødvendigvis i den danske befolkning, så i hvert fald i denne sal, er dér, hvor tortur er dagligdag, hvor hundredtusinder forjages eller spærres inde under umenneskelige forhold, hvor tusinder af mennesker myrdes af officielt og uofficielt politi og millioner holdes nede i sult og sygdom. Det er lande som Chile, hvor man først her for ganske nylig efter 5 års forløb har ophævet den totale, natlige spærretid i landets hovedstad og de store byer, hvor 2.500 mennesker simpelt hen er forsvundet. Man ved ikke, om de er arresteret, man ved ikke, om de er skudt, man kender intet til deres skæbne. Det er lande som Argentina, hvor uofficielt politi terroriserer alt, hvad der hedder opposition. Det er lande som Brasilien, hvorfra Amnesty International har givet rystende beretninger om anvendelse af tortur. Det er lande som Sydafrika, hvor, bare for at tage et enkelt eksempel, en sort borger kun har ret til at leve i byerne på dispensation, og når som helst kan bystyret fjerne vedkommende og hans familie med den begrundelse, at han eller hun ikke er a good citizen, en god borger. Det er lande som Indonesien, hvor der endnu, efter hvad Amnesty International for ikke ret længe siden oplyste, befinder sig 40.000 mennesker i koncentrationslejre. Det er resterne af de 200.000–300.000, som blev indespærret, da det nuværende styre kom til magten. Det er lande som Sydkorea. Og mange flere eksempler kunne nævnes.

Disse lande har alle ét tilfælles. De er alle sammen lande, hvis herskerklasser holdes ved magten af imperialismen, holdes ved magten af de vestlige stormagter. Derfor kan vi selvfølgelig ikke støtte den form for kampagne, som kristeligt folkeparti her har lagt op til, og som svarer meget godt til og måske endda er inspireret af præsident Carters kampagne.

Præsident Carters kampagne har efter vor opfattelse tre hovedformål. For det første at slette sporene efter den for USA dybt kompromitterende krig i Indokina, for det andet at bære en ideologisk offensiv mod Sovjetunionen og dennes allierede og diskreditere socialismen og for det tredje at forebygge og afværge ægte og brede folkelige sociale rejninger i de af USA afhængige stater.

Det er rørende, at Carter taler med en kritisk kardinal i Brasilien. Så går det jo nok. Vi har jo Carter på vor side, tænker folket. Men hvad de ikke ved, er, at Carter bare bliver ved med at pumpe milliarder af dollars, eller i hvert fald hundreder af millioner af dollars, ind i det brasilianske militær, og at han stiller CIA-eksperter til rådighed for Brasiliens betrængte sikkerhedspoliti.

Det var efter min opfattelse overordentligt trist, at det lykkedes præsident Carter og den amerikanske regering at få vestmagterne inklusive Danmark til fortrinsvis at bruge Beogradkonferencen til en diskussion om menneskerettighederne, i stedet for at man havde koncentreret opmærksomheden om, hvordan sikkerheden og samarbejdet udvikles i Europa.

Som det rigtigt blev sagt af ministeren – jeg synes, det blev påpeget meget godt – var sikkerhedskonferencen altså mere end bare det, man kalder kurv III, som i øvrigt er noget særdeles konkret og ikke menneskerettigheder i sådan den allerbredeste forstand; det er spørgsmålet om familiesammenføring, bedre information osv. Men bortset fra denne kurv III er sikkerhedskonferencen også en kurv II og ikke mindst en kurv I, og jeg synes, det havde været nok så vigtigt i denne usikre verden, om man havde koncentreret opmærksomheden noget mere omkring kurv I, og hvad der kan gøres på det område, som hedder sikring af freden i Europa.

Til syvende og sidst er retten til at leve den mest fundamentale menneskeret. Derfor kan man ikke adskille arbejdet for at sikre

[Gert Petersen]

freden fra kampen for menneskerettighederne, og det ene må ikke og behøver ikke komme på tværs af det andet. Det er ikke acceptabelt, hvis det ene element bruges som en brik i et spil, der skal stilles op og hindre, at det andet element, den anden brik, kan bevæge sig. I øvrigt er det jo ganske tankevækkende, at de 2.400 mia dollars, som verden årligt bruger på militærudgifter, formodentlig er med til at gøre det så svært at realisere menneskerettighederne, nemlig arbejde, bolig, sundhed osv.

Der sker altså krænkelse af menneskerettighederne i en række lande, i socialistiske lande, i kapitalistiske lande, i den tredje verden. Det er vores opfattelse, at socialister bør spille en afgørende rolle i kampen for menneskerettighederne, og det kan vi ikke gøre, hvis vi ignorerer krænkelse, der finder sted i lande, som vi på anden måde anser for progressive. Vi må kalde en spade for en spade, sådan som jeg har gjort det her. Men når vi gør det, skal vi samtidig også rette hovedslaget, hovedopmærksomheden, mod de lande, hvor en massiv og total krænkelse finder sted for at bevare de privilegerede klassers magt. Disse lande, hvor en massiv og total krænkelse finder sted, har vi i dag ikke i Europa, men uden for Europa. Det er helt i sin orden, at man også kritiserer – det skal man – de krænkelse af menneskerettigheder, som finder sted i europæiske lande, på det sociale område i Vesteuropa, på det demokratisk-politiske område i Østeuropa, men man skal ikke gøre det for at glemme, at det er ude i verden, i de lande, som i øvrigt imperialismen drager sin hovednæring fra, den massive og totale og barbariske krænkelse af menneskerettigheder finder sted. Det er herimod, man bør rette sin hovedopmærksomhed.

Melchior (CD):

Det var med ret betydelig forventning, jeg imødeså svaret på den relevante forespørgsel, som kristeligt folkeparti har stillet. Forventningerne havde bl. a. sammenhæng med, at den minister, som skulle svare, er en kvindelig professor og tidligere formand for Dansk Flygtningehjælp. Her kunne man nok vente en del varme, måske indignation, forargelse, hjertelighed eller lignende ting. Jeg har læst opmærksomt og lyttet opmærksomt og er kommet til det resultat, at der ikke var nogen

af de dele, men at minister Lise Østergaard har lært diplomatiets svære kunst meget hurtigt.

Nu skal man sandelig ikke »blame« en minister i det udenrigske for at have diplomatiske færdigheder, men det kommer vel altid lidt an på, over for hvad og i hvilken udstrækning. Jeg synes nok, der er tale om noget af det laveste af en profil, man kan holde. Russerne er jo glade for at drikke te, og jeg er sikker på, at minister Lise Østergaard fortsat vil kunne blive inviteret til en god kop te i Rusland, men jeg synes, det var en tynd kop te, der blev serveret for os her. Man ledte helt forgæves efter nogle konstateringer eller nogle udtryk, som et øjeblik efter var at finde i den socialdemokratiske ordførers tale. Uden at jeg behøver at underskrive den i hver en del, var der dog dér substans.

Men selvfølgelig, der er forskel. I spørgetiden her for en uge siden, den 29. marts, beskyldte hr. Waldorff Israel for folkedrab og mange andre frygtelige ting, og da udenrigsministeren havde ordet et øjeblik efter, glemte han totalt at tage afstand fra den slags beskyldninger. Men nu er det altså Rusland, og det er en stormagt, det drejer sig om; så skal det være noget mere balanceret, og det blev det så.

I ministerens tale opleves vi til at begynde med ved at høre, at spørgsmålet om menneskerettighederne er et legitimt emne for drøftelser landene imellem, og at det ikke længe bør kunne afvises under påberåbelse af princippet om ikke-indblanding i et lands indre anliggender. Og så stiger forventningen jo til resten af talen, men det varer desværre ikke længe, før man bliver ret meget skuffet, nemlig da der tales om en prioritering mellem to hovedkrav: den personlige frihed og den økonomisk-social tryghed. Uanset at en tidligere ordfører har peget på det samme, vil jeg gerne sige det på min måde og spørge: findes der da noget land i verden med økonomisk og social tryghed, i hvert fald på et acceptabelt niveau, uden personlig frihed? Eller er ikke det første resultat af det sidste? Hvor folket ikke kan fremsætte sine krav, ikke kritisere for ikke at sige udskifte sine ledere, ja, end ikke kan få kendskab til, hvad disse foretager sig, kan folket naturligvis ikke opnå noget for sig selv og derfor heller ikke nogen økonomisk-social tryghed.

[Melchior]

Men værre bliver det lidt længere henne i talen, for dér står der faktisk, at en politisering af menneskerettighederne er en demonstrationspolitik, som alene fører til, at spørgsmålet bliver gjort til en kastebold mellem modstandere af forskellig politisk observans.

Nu er minister Lise Østergaard jo ikke sådan partipolitiker gennem årene, så jeg ved ikke, om der i ministerens ordvalg med hensyn til politisering ligger noget andet, end når jeg bruger dette ord. Hvad er snart ikke politisering, og hvad bør unddrages politisering? Er ikke enhver stillingtagen, altså også til menneskerettighederne, en politisering? Her kan der ikke være tale om noget modsætningsforhold til partipolitik. Selvfølgelig er det da politisk, men det advarer ministeren imod, og det mener ministeren ikke kan tjene de elementære rettigheder, som vi søger for vore medmennesker.

Jeg er totalt uenig med ministeren – og eventuelt med regeringen, hvis den skulle dele ministerens opfattelse med hensyn til denne konstatering. Jeg mener, at begivenhederne ikke bare har vist, men bevist, at f. eks. Sovjetunionen er overordentlig følsom over for kontant sigen fra, over for det, ministeren i den citerede sætning kalder demonstrationspolitik. Det har vist sig gang på gang, at der har kunnet slås revner i jerntæppet på grund af den vestlige verdens ikke bare opmærksomhed, men også åbenhed om disse ting.

Må jeg nævne her, at ikke så få – langtfra nok – jødiske medborgere har fået lov til at udvandre fra Rusland. Tror ministeren eller andre, at det ville være sket uden denne åbenhed, uden denne demonstrationspolitik, uden denne ganske betydelige pression? Jeg er sikker på, at det ikke var sket. Og jeg er flov over og ked af og bedrøvet på vegne af mangfoldige andre folkegrupper i Sovjetunionen over, at der ikke gøres noget tilsvarende for dem. De interesserer mig naturligvis alle lige meget. En gang imellem må man stille sig spørgsmålet: ja men de jøder, der har fået lov til at rejse ud, og dem uden for Sovjetunionen, der hjælper dem, er de da dygtigere, er de mere fanatiske, mere stædige, er de mere helhjertede eller måske mindre føjelige over for knægtelse end de andre grupper, som burde have samme ret, har samme behov i hvert fald? Hvad er det, det ligger i? Eller er det de mennesker, der er

kommet ud, som har været mere villige til at påtage sig lidelser for at opnå det, som de mener er deres ret, hvad vi andre altså også mener.

Jeg må derfor afvise denne, hvad skal vi sige, nedgøring af politisering af noget, der selvfølgelig i sit indhold er politisk og i sin form også bør være politisk.

Blandt det, jeg yderligere gerne vil citere fra ministerens redegørelse, er dette:

»Og det er vigtigt at drage omsorg for, at processen føres videre på en måde, der tilslører størst mulig fortsat åbenhed i drøftelserne af disse emner.«

Ja men dér har vi den jo netop, den åbenhed, som før kritiseredes som politisering, den åbenhed, som jeg netop går ind for. Det er jo ikke bare en lille gradsforskel med hensyn til åbenhed. Men denne redegørelse fra ministeren er netop ikke åben. Den går netop på listesko hen over alle disse ting, som ministeren udmærket ved foregår, for selvfølgelig findes der i det danske udenrigsministerium ganske glimrende rapporter om alle de grove, massive krænkelse af menneskerettighederne, der foregår i Sovjetunionen og visse satellitstater.

Så skal jeg endelig citere ministerens bemærkninger om de to konventioner, som er trådt i kraft derved, at tallet på 35 stater, der skulle ratificere dem, er opnået i 1976, og som ministeren jo altså også meddeler at så godt som alle østeuropæiske lande har ratificeret. Men, gør ministeren så opmærksom på, man giver altså ikke lejlighed til at klage til menneskerettighedskommissionen. Som om det var den eneste af de i konventionerne indeholdte menneskerettigheder, som ikke praktiseres efter denne ratificering. Der er vel nok her tale om en betydelig grad af hykleri ved, at man skriver under på alle disse høje og hellige principper for internationalt samkvem med andre nationer og så træder dem så groft under føde, som det er sket.

Og Sovjetunionen har jo ikke haft 20-40 år, som hr. Gert Petersen talte om, men 60 år til at udarbejde sit system i, og i den sovjetiske forfatning er der sandelig både dyre og bombastiske ord om menneskerettighederne. Alligevel har man her efter den anden verdenskrig, må jeg sige »tvangsdøbt« ca. 20 mill. mennesker til at blive borgere i Sovjetunionen. Og alligevel har man faret frem, således som man har i satellitstaterne. Men

[Melchior]

det er klart – som jeg sagde før – at her skal det være balanceret, her skal der fares med lempe, her skal det være diplomatisk. FN har jo aldrig diskuteret eller fordømt eller sendt fredsstyrker til Czekoslovakiet eller til Ungarn.

Jeg har været i Bulgarien 14 dage sidste efterår, og det er ellers et af de lande, hvor Sovjetunionen er mindst upopulær af historiske årsager. Jeg skal love for, at dér ikke bare er klasseforskelle. Jeg har været i andre slotte og palæer, men jeg har aldrig set noget så pampigt som præsident Shikovs præsidentpalæ uden for Sofia. Og der er en undertrykkelse, således at man som fredelig og lovligt indrejst udlænding ikke kan henvende sig til borgere i Sofia, fordi de simpelt hen ikke tør tale med én. Jo, de tør tale med én første gang, for de er ikke uhøflige, men de taler ikke om noget, og de bryder klart aftaler om, at man skal ses igen eller ringe sammen, og nægter sig hjemme, anden gang man opsøger dem. Så stærkt er skrækregimentet. Hr. Gert Petersen sagde, at der ikke var massiv undertrykkelse. Jeg vil nok sige, at man bare skal opholde sig der kort tid, så ved man, at der er massiv undertrykkelse.

Nu er Bulgarien også begyndt at røre på sig. Vi så forleden dag i et telegram fra Wien, at bladet Die Presse har offentliggjort – ganske vist med nogle ugers forsinkelse, det har det taget at få erklæringen smuglet ud – en anonym deklARATION, den hedder Deklaration 78, hvori nogle mennesker, der altså ikke tør træde frem med navn, kræver borgerrettigheder for det bulgarske folk. Og hvad er det, de kræver? – jeg citerer efter telegrammet i Politiken:

»Det bulgarske dokument kræver, at der omgående sættes en stopper for regimets krænkelser af menneskerettigheder, og at hverken partiet eller politiet bør have mulighed for at blande sig i folks privatliv eller i kunstens og pressens friheder. Det kræver fri adgang til at udveksle informationer, og at alle indbyggere får ret til at rejse til udlandet, samt uafhængige fagforeninger, ophævelse af privilegier for partiets ledere, forhøjede lønninger og et forbedret sikkerhedssystem, samt at denne deklARATION offentliggøres i den bulgarske presse.«

Altså: selv disse krav, som ikke er særlig vidtgående, kan ikke offentliggøres i den bulgarske presse, for det kan folket nok tåle at

høre, men lederne kan ikke tåle at få det at høre.

Jeg er skuffet over, at der ikke i ministerens redegørelse – og det må jo mere eller mindre, måske mindre, misforstå mig ret, være regeringens redegørelse – som svar på forespørgslen her var bare en halv sætning med opbakning bag systemkritikerne i Rusland og i nogle af de øvrige kommunistiske stater. Der er nemlig sket noget meget betydningsfuldt. Man skal være forsigtig med at spå om den nærmeste fremtid, for den kan man nemt blive konfronteret med, men jeg vil tro, at vi om fem år vil erkende, at begivenheder, der er sket i disse uger og i de sidste par år i hovedstæderne i visse af de her omtalte stater, vil vise sig at være skelsættende for verdenshistorien.

Der er sket det, at en række mennesker – stadig få i tal, men så meget mere beundringsværdigt er det egentlig – har stillet sig frem med åben pande og med åbent bryst så at sige foran skafottet, foran magthaverne, vel vidende, at de risikerer alt lige fra udvisning til koncentrationslejr af grov karakter og til ophold i sindssygeanstalter. De har stillet sig frem totalt frygtløst, de har overvundet denne frygt for at se ind i geværløbene, og det har gjort dem i stand til at stille sig frem på en måde, som jeg tvivler på at ret mange af os her ville turde det. Jeg for mit eget vedkommende er desværre meget lidt heltebetonet og tør nok sige, at jeg turde det ikke. Men det er spiren, det er begyndelsen. Og de kæmper ikke for sig selv. Det er ofte, har vi set, folk, der nyder visse privilegier, folk, som ikke hører til de mest undertrykte, fordi de er så dygtige, og som systemet derfor præmierer ekstraordinært, meget mere ekstraordinært, end vi egentlig finder rimeligt. De stiller sig alligevel frem på deres medmenneskers vegne, på deres medborgeres vegne. Her vil det formodentlig vise sig – og jeg vil da tilføje: forhåbentlig vise sig – at de er med til at slå en breche i et system, som har overlevet alt for længe.

Blodsudgydelserne i 1930'erne. Hr. Jørgen Junior, tror jeg, fortalte, at det var Roosevelt, der havde kaldt Stalin for en morder. Det gjorde jo også hr. Khrusjtjov senere. Og jeg er overbevist om, at dette systems bloddrypende ugerninger ikke ville have oplevet et 30 års jubilæum, hvis ikke 2. verdenskrig var kommet og havde gjort et indre sammenhold

[Melchior]

i Sovjetunionen nødvendigt. Dermed bar denne 2. verdenskrig Stalin og systemet over en vanskelig hurdle og har dermed været med til at befæste dette regime indtil i dag. Men skal det virkelig være sådan, at vi, der har det så godt og så frit, som vi har det, siger: Nå ja, nu er der altså gået 60 år, og det er der så ikke noget at gøre ved. De mennesker, som lider under disse regimer – for det er det, befolkningerne gør – kan vi desværre ikke engang have gode ord tilovers for.

Jeg forlanger ikke, vi skal være tosegode. Jeg forlanger ikke, at vi skal stille os dumdrigt an og udstede erklæringer, som vi alligevel ikke kan opfylde efter deres ordlyd. Men jeg forventer i det mindste, at vi ikke forholder os ligegyldige eller blot tavse og svigter disse mennesker. Fordi man ikke buser på i uforstand, så kan man godt, som hr. Gert Petersen sagde, kalde tingene ved deres rigtige navn, og det er det, vi egentlig havde regnet med at ministeren ville gøre i dag. Sobre, kultiverede, diplomatiske, men med den åbenhed, som ministeren selv har tilsagt, burde erklæringer af denne art være.

Jørgen Jensen (DKP):

Det er ikke, fordi jeg synes, at der er mange af dem, der har angrebet ministerens tale, eller som har krævet denne debat om menneskerettighederne i de kommunistiske lande ud fra Beogradkonferencen, som egentlig har kunnet bevise, at udviklingen siden Helsinki og Beograd ikke har opfyldt en lang række af de løfter, som man gav menneskene om øget afspænding og bedre information landene imellem. Og man kunne jo stille det spørgsmål, når man skal bedømme, hvad der er sket i de kommunistiske lande i denne periode, om vi så egentlig har levet helt op til det, vi burde ud fra de konferencer, der har været.

Ministeren har peget på nogle af de resultater, der har været; dem skal jeg ikke gentage. Jeg vil bare sige, at på en lang række områder har vi også behov for information om, hvad der sker i den socialistiske verden. Jeg ønsker i allerhøjeste grad som arbejder og som menneske, der i den kapitalistiske verden kæmper for socialismen, også at kunne læse noget om det, som sker i den socialistiske verden. Men hvad er bestemmende for,

om det oversættes og udgives? Det er alene profithensyn i vort land. Har vi levet op til at give den information? Det har vi så sandelig ikke, tværtimod sætter vi begrænsninger. Hvordan er det med det øgede handels-samkvem, som også skulle være en af forudsætningerne for at bringe menneskene nærmere hverandre? Har vi øget samkvemmet handelsmæssigt med de socialistiske lande? Nej, det har vi heller ikke, og det er bl. a. begrænset af vort medlemskab af EF.

Jeg vil gerne først komme med en bemærkning til den socialdemokratiske ordfører, der er skuffet over udviklingen i Sovjetunionen vedrørende menneskerettighederne, og som mener, at selv kommunisterne ville indrømme dette, hvis de kunne udtale sig frit. Det er absolut ikke; fordi vi ikke udtaler os så frit, som vi nu kan i vort land, at vi ikke erklærer os enige i de udtalelser, der er kommet fra fremskridtspartiet, kristeligt folkeparti, centrum-demokraterne og andre. Det er, fordi vi er afgørende uenige med dem i bedømmelsen, at vi ikke siger det.

Jeg vil også sige, at vi beklager da også, at afspændingen internationalt ikke har været så stærk, at en række af de begrænsninger, der er i den socialistiske verden, har kunnet ophæves. Der er begrænsninger over hele verden, begrænsninger i det enkelte menneskes frihed. Det er der også i vort land, og det er der i den socialistiske verden. Der vil jeg godt sige til hr. Melchior, som taler om, at enhver stillingtagen er politisk: ja men kampen for menneskerettighederne er også klassekamp. Det er i allerhøjeste grad sådan, at større frihed for de arbejdende mennesker kan man kun få på bekostning af noget af den ret og frihed, som kapitalhaverne har. Det er en erfaring, vi har både nationalt og internationalt. Meget af det, som kapitalhaverne og forsvarerne af dette samfund kalder for frihedsrettigheder, er retten til at udbytte andre mennesker både økonomisk og kulturelt.

Vi mener, at hvis vi tager en saglig og nøgtern bedømmelse af, hvor menneskerettighederne mest eklatant brydes, og hvor de trædes under fode, så er det ikke den socialistiske verden, der er på anklagebænken i dag. Så er det den kapitalistiske verden.

Vi er ikke enige med dem, der siger, at man ikke skal se de to konventioner, som er vedtaget, i sammenhæng. Det er en kendsger-

[Jørgen Jensen]

ning, at i den socialistiske verden, i det land, som man stærkest angriber, nemlig Sovjetunionen, har man afskaffet arbejdsløsheden. Man har frataget enkeltpersoner muligheden for at få politisk magt og indflydelse alene i kraft af deres økonomiske stilling, noget, som vi ikke kender herhjemme. Herhjemme er det en kendsgerning, at man i kraft af sin økonomiske formåen også kan købe sig en politisk platform. Vi har jo set det her i folketinget, vi har jo for øjeblikket en hr. Lindinger, som søger at skaffe sig en politisk platform i kraft af den økonomiske magt, han har. De socialistiske lande har også sikret en større adgang til uddannelse og kulturelle goder for de brede masser, langt større, end man har i den vestlige verden med de samme økonomiske ressourcer.

Må jeg så godt komme med nogle bemærkninger i øvrigt til noget af det, der er sagt. Kristeligt folkeparti omtaler religionsfriheden og kalder det trosfrihed. Jeg vil godt sige, at betingelsen for at kunne føre sådan tale vel bl. a. er, at man frigør sig fra de politiske kræfter, der bruger religionen til politiske angreb, som også har negative sociale virkninger.

Jeg kan forsikre om, at det var ikke efter direktiv fra Sovjetunionen, men det var som dansk arbejder, jeg blev forarget, da jeg oplevede Polen i 1945-1946. Da jeg kom derned og så mennesker leve i ruiner, som man ikke kan fatte, sagde jeg som arbejder: hvorfor pokker bygger I kirker først? Og man sagde: det er vi nødt til, for præsterne går rundt til menneskene i ruinbyerne og siger: hvis ikke kirken bliver bygget først, så vil Vorherres vrede ramme jer endnu hårdere. Og da man havde bygget kirkerne op og ofret millionbeløb på det, så gik de samme præster rundt til befolkningen og sagde: dér kan I se, de socialister kunne ikke skaffe jer bolig med det samme. Da tænkte jeg helt ærligt, at det ville være rimeligt og nødvendigt at gribe ind over for disse præster.

Eller da jeg i slutningen af 1950erne var i Polen og oplevede, at folk holdt børnene væk fra skolerne, fordi man begyndte at indføre seksualundervisning, og hvor præsterne også var aktive og gik fra hus til hus og sagde: hold jeres børn hjemme! Jo, der var mange ting, jeg kunne nævne, som gjorde - ikke fordi jeg var dikteret til det, ikke fordi jeg ikke havde frihed til det - at jeg som

dansk arbejder med min kulturarv slet ikke forstod, at man ikke greb ind over for noget sådant.

Hvis vi tager det herhjemme, så må jeg også sige, at kristeligt folkeparti jo for ikke så længe siden har udnyttet menneskerettighedernes bestemmelse om retten til livet til at gennemføre en kampagne mod de kvinder, der søger abort. Jeg synes i allerhøjeste grad, at religionen og kirken er blevet misbrugt på en sådan måde, at de, der tror, at de kan bruge dette som angreb på den socialistiske verden, fordi man indfører begrænsninger, skulle prøve at spørge sig selv, om de egentlig ikke har ansvaret for nogle af de måske også urimelige og unødvendige indgreb, der sker over for religionen og over for dem, der tror i de lande.

Jeg vil også godt sige til hr. Arne Christiansens advarsel mod at blande de to konventioner sammen, konventionen om økonomiske, sociale og kulturelle rettigheder og konventionen om de borgerlige politiske rettigheder: ja men kan de adskilles? I går henviste jeg i debatten om de mere end 212.000 mennesker, der herhjemme efter politisk beslutning er udelukket fra fællesskabet, til læge Knud Jacobsens beregninger, gående ud på, at hvis dette fortsatte i 5 år, så ville det føre til 300 selvmord, så ville det føre til 12 mord, så ville 7.000 blive indlagt på statshospitalerne, så ville vi få 6.000 dødsfald. Ja men er det, at vi ikke har opfyldt konventionen om de sociale og de økonomiske rettigheder, ikke har sikret arbejde til alle, ikke også et indgreb i det enkelte menneskes frihed og mulighed for at leve? Jeg så ikke nogen af dem, der forsvarer det kapitalistiske system, og som har ansvaret for denne politik, i går stå op og erkende, at de har begået fejltagelser.

Med hensyn til dette, at man rejser en sådan debat, ja, så ville vi gerne som kommunister diskutere spørgsmålet om hensigten med og virkningen af Beogradmødet og Helsinki-mødet. Vi ville også gerne være med til at diskutere deres betydning for menneskerettighederne, men vi må også sige, at det kan og må ikke bremse eller stå i vejen for det, der var og er det afgørende: sikring af afspænding og fred. Det er jo en kendsgerning, at de største brud på menneskerettighederne sker under krig eller - under indtryk af de begrænsninger, som man indfører i de

[Jørgen Jensen]

socialistiske lande, men også i vort land – med henvisning til angsten for krig.

Når kristeligt folkeparti begrænser diskussionen til alene at dreje sig om menneskerettighederne i de kommunistiske lande, så må man sige, at det kun kan virke som en provokation for at dække over noget eller forhindre en afspænding. Og man kunne jo spørge: Hvad er det, man vil? Hvor vil man hen? Hvad vil man ende med? Selv om det er sagt af ministeren, så vil jeg erindre om, at når 35 lande fra Europa og Nordamerika mødtes i Helsingfors efter mange og vanskelige forudgående forberedelser, så var det for at drøfte sikkerhed og samarbejde, herunder forholdet imellem staterne, de forskellige principper, herunder også formen, hvorunder man gennem oplysninger om f. eks. større militærmanøvrer og udveksling af observatører kunne mindske mistænksomheden og angsten for hinanden. Det var spørgsmål, som jeg allerede har nævnt, om samhandel, industrielt samarbejde, samarbejde om den mest påtrængende miljøbeskyttelse, samarbejde om videnskabelige landvindinger, om teknik, om transport, turisme osv. Det var også spørgsmål om samarbejde på det humanitære område, om større åbenhed og kontakt landene imellem.

Jeg har nævnt, at vel har man ikke nået alt, og vel ville vi alle sammen ønske, at vi var nået længere, men jeg er også af den opfattelse, at her er det ikke alene de socialistiske eller de kommunistiske lande, man skal se på, men også på det, vi har ydet som nation, også på det, vi har gjort for at sikre en større åbenhed mellem landene. Jeg har allerede nævnt de to konventioner, og det har også været fremme i debatten, at der var en tredje, med hensyn til, hvordan man skulle kontrollere og hvorledes man kunne sikre overholdelse af menneskerettighederne.

Der er et gammelt ordsprog, der siger, at man skal feje for sin egen dør, før man fejrer for andres. Det kunne vi jo også godt leve op til i vort land. Det er vor opfattelse, at diskussionen er rejst alene for at aflede opmærksomheden fra de problemer, der er herhjemme, men også for at forhindre den afspænding, som vil medføre et andet forhold landene imellem og dermed også større forståelse for socialismen. Det er det, man ønsker at sabotere med denne debat. Derfor vil jeg ikke knytte flere bemærkninger til den.

Bolvig (RV):

Man bliver deprimeret, når man lytter til minister Lise Østergaards indlæg. Ens fornemmelse af, at Helsingforsaftalernes hensigtserklæring om øget samarbejde, både inden for industri, handel, videnskab og teknologi og ved kulturelt og folkeligt samvirke mellem befolkningerne i Øst og Vest, slet ikke er blevet opfyldt, bliver desværre bekræftet. I glad optimisme modtog befolkningerne på begge sider af jerntæppet budskabet fra Helsingfors om en kommende optøning af de stivnede forbindelser mellem landene i Europa, hvorfor sorgen over, at Sovjetunionen og dens lænkede lydstaten kun har vist lidet lyst til at leve op til erklæringens hensigter, har været udtalt. Det netop afsluttede møde i Beograd kan ikke have ændret meget i opfattelsen af, at Sovjet i sin tid kun underskrev erklæringen for at fremme egne synspunkter på andre områder.

Jeg er enig med ministeren i, at vi skal glæde os over de fremskridt, der er sket, eksempelvis vedrørende familiebesøg og ægte-skaber mellem borgerne i Vest- og Østeuropa. Ministeren fremhæver, at disse forbedringer især har fundet sted i forholdet mellem Vesttyskland og de østeuropæiske lande, men sandheden er den, at disse fremskridt på mange måder er baseret på en uhyggelig menneskehandel, nemlig på de i Østlandene så hedt begærede D-mark.

Jeg ville ønske, at jeg kunne dele ministerens opfattelse af, at Beogradkonferencens »meget vigtige kendsgerning er den, at menneskerettighedsspørgsmålet er genstand for åbne drøftelser«. Ja, drøftelser i en politisk forsamling, men meningsudvekslingerne og f. eks. de fremførte danske synspunkter kommer ikke til folkets kendskab bag jerntæppet, og de enkelte kredse i Sovjet, som blev inspireret af Helsingforsdokumentet, er blevet forfulgt og forhånet af de snæversynede magthavere i Moskva. Vi har siden de glade dage i Finland i 1975 gang på gang overværet overgreb mod de personligheder i Sovjet, der tog Helsingforsaftalerne bogstaveligt.

Jeg synes ikke, det tjener noget formål at skjule, at menneskerettighederne bliver groft krænket i Østeuropa og i Sovjetunionen. Det kan andre, at den danske regerings stemmeføring er blid og ydmyg, når menneskerettighederne krænkes af den østlige stormagt,

[Bolvig]

men er langt mere højlydt og bestemt, når lande i den vestlige verden begår overgreb på mennesker.

Hr. Jørgen Junior er lige så ensidig i sin bedømmelse. Hans forståelige vrede over forholdene i Sovjet skæmmes af, at han i andre debatter her i tinget tilråder os at undlade at kritisere tilsvarende eller værre forhold i det sydlige Afrika. Det må være en forpligtelse for et land som Danmark at reagere, når den menneskelige værdighed ydmyges, og det uanset hvor det foregår. Vi skal ikke skjule, bestemt ikke, at der sker grove overgreb i Vesten – hr. Gert Petersen gav mange eksempler herpå – eller i den del af verden, hvor det især er demokratierne, som har mulighed for at fremtvinge ændringer.

Det er baggrunden for, at det radikale venstre har delt regeringens harme over forholdene i Chile, Sydrhodesia, Namibia og Sydafrika og tidligere i Grækenland, Spanien og Portugal, og baggrunden for, at vi som udenrigsminister K. B. Andersen har fundet det rigtigt at yde bistand til befrielsesbevægelser i Angola og i Moçambique. Det er klart, at vi her i Vesten har et særligt ansvar for disse forbrydelser, og at foranstaltninger til at fremtvinge ændringer kan være andre, end når det drejer sig om forhold i de lande, der er under sovjetisk indflydelse.

Det er overraskende, at Vesteuropa ikke bakker præsident Carters indsats for menneskerettighederne langt kraftigere op. Det må være en oplagt sag for Danmark at give fuld støtte til den amerikanske præsident. Jeg finder det forbavsende, at hr. Gert Petersen ikke fremhæver det systemskifte, der er sket i De Forenede Stater. Jeg vil gerne bede ministeren oplyse årsagerne til den påfaldende danske tilbageholdenhed i den retning. Det burde være en målsætning for vort land at reagere mod krænkelse af menneskerettighederne, hvor i verden de end sker, og at åbne landets grænser for de flygtninge, der er det ulykkelige resultat af kyniske, menneskefjendske diktators forfølgelse af mennesker med en anden opfattelse end den på bjerget gældende.

Naturligvis bør Danmark uddybe dialogen og samarbejdet med de enkelte østlande, men ikke for enhver pris. Så længe anderledes tænkende forfølges, som de bliver det i Sovjetunionen, så længe polske arbejdere fratages retten til at udtrykke sig, så længe

Rusland er villig til direkte og indirekte at støtte blodige massakrer i Addis Abeba, og så længe skammens mur med automatiske dødsmaskiner holder den østtyske befolkning spærret inde i en gigantisk fangelejr, er Helsingforsaftalens ånd og bestemmelser krænket på det groveste, og det bør vi give udtryk for. Der bør ikke herske tvivl om den danske regerings og det danske folks medfølelse med undertrykte og lidende mennesker også i den kommunistiske verden.

Europa er ikke en enklave, hvorfor aftaler vedrørende sikkerhed og samarbejde i vor verdensdel har betydning for det politiske klima i hele verden. Forudsætningen for at kunne skabe et bedre og tryggere verdenssamfund er, at respekten for det enkelte menneskes frie muligheder forøges. Det er dybt tragisk, at kun ganske få samfund tilbyder deres borgere personlig frihed og økonomisk og social tryghed. Frie borgere i den velhavende verden har en stærk forpligtelse til at hjælpe undertrykte mennesker med at erhverve de grundlæggende frihedsrettigheder, der aldrig vil kunne opnås, fordi mindst 1.200–1.300 millioner lever en tilværelse begrænset af fejlernæring, sult, sygdom og analfabetisme.

Lis Starcke (DR):

Udenrigspolitik er et omfattende og vanskeligt felt, det kan være farligt at bedømme ud fra avisomtale. Her behandler vi bare en lille bitte bid deraf, for også jeg synes, at forespørgslen er meget afgrænset. Men alligevel kan vi ikke undlade at se spørgsmålet i et meget større perspektiv, hvad de forskellige historiske udredninger, vi har fået her i dag, har vist. Jeg har valgt at gå ud fra en helt elementær vurdering.

Det er rimeligt at forvente, at et land ikke blander sig i et andet lands forhold og politik, på samme måde som man forventer, at en familie ikke blander sig i en anden families forhold og familiepolitik. Dette har undertiden været årsag til, at børnemishandling igennem længere tid har kunnet finde sted, til trods for at nabofamilien har næret stærk mistanke om, at der var tale om børnemishandling, altså at barnets berettigede krav til også at være dækket ind af menneskerettighederne blev trådt under fode. Har man vis-

[Lis Starcke]

hed for sin mistanke om sådanne forhold, bør man gribe ind.

Det samme må gælde på udenrigspolitisk plan imellem landene, og det er det, som USAs nye præsident har gjort til en fremtrædende del af sin udenrigspolitik, ikke alene i ord, men også i gerning, idet overholdelse af menneskerettighederne stilles som en betingelse for, at u-landshjælp bevilges. Dette har vist sig at have gunstig indflydelse i mange u-lande, men har naturligvis også givet anledning til en del kritik ude og hjemme.

Kristeligt folkepartis forespørgsel går på, hvilken betydning Beogradmødet har for menneskerettighedsspørgsmålet i de kommunistiske lande. Jeg synes, at det er vigtigt i det hele taget at efterlyse, hvor langt vi er kommet med hensyn til overholdelse af menneskerettighederne i samtlige verdens lande. Jeg mener, at spørgsmålet faktisk også bør stilles til de rige industrilande, ikke bare til diktaturstater og fattige u-lande. Jeg synes, at hr. Gert Petersen havde ret i, at der er mange andre lande, hvor menneskerettighederne ikke overholdes.

Når man efterlyser Beogradmødets betydning, så er det rimeligt at se tilbage på Helsingforsmødet og Helsingforsaftalen, som man tilsyneladende var glad for og ventede sig meget af. Den gav vel umiddelbart visse resultater, men siden hen så mange skuffelser, at præsident Carter fandt anledning til en kritik af østlandenes manglende lyst til at efterleve Helsingforsaftalens ord om fri bevægelighed over grænserne og fri udveksling af informationer.

USSR har kaldt dette for en utidig indblanding i et andet lands indre forhold, men mener vi danske også det? Det kan ikke være ønskeligt, at andre lande stiltiende er vidne til, at lande, østlige lande eller hvilke som helst andre lande for så vidt, giver afvigere så slette forhold, at de fængsler dem eller indlægger dem på psykiatriske afdelinger, forhindrer dem i frit at udøve deres kunst, sletter deres indfødsret, hindrer dem i at emigrere m. v.

Der er mange, der mener, at man ikke skal tie, deriblandt præsident Carter. Det er ikke, fordi jeg er specielt begejstret for ham, men jeg synes ikke, man skal klandre ham, når han kommer med noget, som er rigtigt. I mange lande er der da også dannet menneskerettighedsgrupper, som i skrift og tale sø-

ger at gøre deres indflydelse gældende. Det er jo sagt heroppefra mange gange, at Sovjet også føler sig berørt af udtalelser fra udlandet.

Jeg mener, det er uhyre vigtigt, at vi ikke tier, at vi giver vores mening til kende. Bedst ville det naturligvis være, at mange lande og mange mennesker udtalte sig imod krænkelse af menneskerettighederne, og dér mener jeg selvfølgelig at FN har en kæmpe stor opgave. Det er også naturligt, at man sætter stor lid til et internationalt møde som den lige overståede Beogradkonference, hvis formodede resultater vi nu har hørt minister Lise Østergaard gøre rede for.

Vi har også hørt, at ministeren er blevet kritiseret af ordføreren for forespørgerne for at virke uengageret og fra anden side for at have givet det udseende af, at der sker fremskridt, selv om de er små og lader vente længe på sig. Men det er jo almindelig tradition i alt internationalt arbejde og samarbejde. Personlig synes jeg, at ministerens svar var en redegørelse for, hvad der er sket forud for og på Beogradmødet, mindre en vurdering af Beogradmødets betydning for menneskerettighedsspørgsmålet i de kommunistiske lande. Det var en redegørelse, det var ikke et politisk debatoplæg.

Skal man domme efter det skriftlige referat, som vi har modtaget, af Beogradkonferencen, så mener jeg at kunne sige sikkert, at betydningen har været minimal eller lig nul. Jeg synes egentlig, at det ville være mere nyttigt, om vi her kunne få en forhandling om, hvad vi fra dansk side kan gøre for at fremme udviklingen, ikke alene i de østlige lande, men i samtlige lande, i retning af at give menneskelig frihed og værdige vilkår for den enkelte.

Hr. Kjelgaard var inde på, at man fra konservativ side i Europarådet ville stille et forslag, og det har jeg ikke hørt om før. Jeg har i min tale her skrevet, om ikke det ville være gunstigt, hvis man fra Europas side gjorde alvor af Lomékonventionen, som giver handelspræferencer til 52 tidligere europæiske kolonier, at man dér indføjede et krav om, at der skal arbejdes for menneskerettighedernes opfyldelse i de pågældende lande.

Jeg efterlyser, at vi fra dansk side både i FN og i andre internationale organisationer, ILO og UNESCO, virker for, at man igen og

[Lis Starcke]

igen tager menneskerettighedsspørgsmålet op. Det vil der være fuld opbakning af i det danske folketing.

Waldorff (VS):

Vores partis ordfører, hr. Steen Folke, er lidt forsinket, men vil forhåbentlig nå frem og komme med et mere uddybet indlæg. Jeg vil i denne omgang kun komme med nogle principielle betragtninger.

Undertrykkelse af menneskerettigheder drejer sig altid om en given stat og en given classes undertrykkelse af andre klasser med det formål at opretholde en udbytning og bevare politiske og sociale privilegier. På trods af de indlysende forskelle, som kommer af forskellige samfundssystemer, er der en række indlysende ligheder imellem undertrykkelsen af demokratiske rettigheder i Øst og i Vest.

I de vestlige kapitalistiske lande er demokratiske rettigheder absolut ikke nogen selvfølge. Vores erfaring siger os, at i det øjeblik den herskende klasse føler sig truet, så starter undermineringen af de demokratiske rettigheder. Man kan tage eksempel på eksempel fra den kreds af lande, som det danske borgerskab forstår som sin vennekreds. Den amerikanske kapitalisme er blandt meget andet bygget op på en langvarig tradition for at bruge bevæbnede stødtropper imod strejkende arbejdere. Det sionistiske Israel er bygget op på en systematisk undertrykkelse af palæstinenserne demokratiske rettigheder. Den tyske forbundsrepublik har forstået at fastholde sin traditionsrige bekæmpelse af de demokratiske kræfter, og uanset at de tyske magthavere i lighed med kollegerne i Sovjetunionen henviser til, at undertrykkelse i form af berufsverbot, i form af mangel på ytringsfrihed og manglende retssikkerhed kun rammer en minoritet af statsfjendtlige elementer, så er realiteten selvfølgelig den, at det begge steder er den samlede arbejderklasse og andre undertrykte lag, der rammes på denne måde.

Vi er ikke det fjerneste i tvivl om, hvor kristeligt folkeparti står i alt dette. Kristeligt folkeparti står for et uforsonligt forsvar for den kapitalistiske undertrykkelse, herunder bl. a. undertrykkelse af en række menneskerettigheder. I abortlovgivningen, som det allerede er blevet nævnt, anerkender kristeligt

folkeparti således ikke kvindernes ret til at bestemme over deres egen krop. I kulturpolitikken indtager kristeligt folkeparti sammen med fremskridtspartiet en klar førerstilling med hensyn til undertrykkelse af synspunkter, som nægter at anerkende den borgerlige forløjethed som værende virkeligheden. Kristeligt folkeparti står derudover på spring for at være med til gennemførelse af terroristkonventioner og stramminger af retsplejeloven.

Når man dertil føjer de kristeliges ideer om at genindføre slaveri under navn af huslig uddannelse, når man tilføjer angrebene på de faglige og sociale rettigheder, når man supplerer med et varmt og vedholdende forsvar for hundenes vilkår, så har man et nogenlunde perfekt billede af det topmål af hykleri, som ligger til grund for dagens forespørgsel.

Hermed færdig med kristeligt folkeparti.

I de fleste af de såkaldt kommunistiske lande opretholdes en systematisk undertrykkelse af arbejderklassens politiske rettigheder. Det sker under påberåbelse af et forsvar for arbejderstaten, medens virkeligheden selvfølgelig er den, at undertrykkelsen tjener til at opretholde sociale og politiske privilegier for det lag af bureaukrater, intellektuelle og virksomhedsledere, som med god ret bærer navnet »det nye borgerskab«.

Vi må som revolutionære socialister skarpt afvise disse karikaturer af en arbejderstat. Lønarbejdet og dermed udbytningen er opretholdt, om end i camoufleret form, og det højtudviklede politiske beslutningssystem, som kendetegner det socialistiske demokrati, er totalt fraværende i disse lande.

Det socialistiske demokrati, det eneste, som kan sikre de politiske, sociale og økonomiske rettigheder, må etableres på grundlag af en socialistisk rådsstat. Organiseringen af arbejderklassen og andre lag i arbejdsråd, som sikrer befolkningen den direkte magt over egne anliggender, økonomi, retsvæsen, sociale og boligmæssige forhold, miljø, planlægning osv., indeholder den højest mulige garanti for den kollektive ejendoms- og råderet og den højest mulige garanti for de politiske rettigheder, ytringsretten, de juridiske og faglige rettigheder, herunder strejkeretten, retten til at danne organisationer og partier, som kan søge at få politisk indflydelse igennem folkemagtsorganer og arbejdsråd, men

[Waldorff]

den vil aldrig kunne træde i stedet for arbejderklassen og vil aldrig kunne tiltvinge sig en selvstændig, formaliseret magt.

På trods af, at det socialistiske rådsdemokrati endnu ikke er virkeliggjort noget sted i verden, så er det arbejderklassens egentlige politiske system. Det er en fornægtelse af såvel det borgerlig-kapitalistiske demokrati som af det bureaukratdiktatur, som er skabt med stalinismen. Derfor er kampen for menneskerettighederne det samme som kampen for socialisme.

Steen Folke (VS):

Jeg beklager, at jeg kommer et nummer for sent, fordi jeg skulle deltage i Radiotinget sideløbende med debatten her.

Det er klart, at kristeligt folkepartis hykleriske interesse for menneskerettigheder i de kommunistiske lande er et led i et antikommunistisk korstog. Hr. Waldorff har i sit indlæg peget på, at kristeligt folkeparti herhjemme er med til at angribe visse fundamentale rettigheder.

Jeg vil gerne tage udgangspunkt i, hvad kristeligt folkepartis ordfører, hr. Honoré, udtalte under en debat om situationen i Indokina umiddelbart efter det endelige sammenbrud for de amerikanske imperialister og deres sydvietnamesiske marionetter. Det var den 2. maj 1975, og det står i folketingets forhandlinger, 1974-75, 2. samling, sp. 4463 og 4464:

»Spørgsmålet er, hvad der nu vil ske i Sydvietnam, og hvad vi eventuelt kan gøre. De militære aktioner er forbi, og mange ånder nu lettet op. Nu slår man ikke mere hinanden ihjel. Dette er desværre en illusion. Freden er kommet, men følger nu massakrerne?«

Spørger hr. Honoré.

Derefter tog hr. Honoré en engelsk professor Honey til vidne på de massakrer, som måtte forudses:

»Honey mener, at kommunisterne ville udvise udlandets pressefolk og andre udlændinge og så lukke statens grænser. Når alle ikke-vietnamesiske vidner er fjernet, vil man etablere tusinder af såkaldte folkedomstole. Honey mener, at mindst 1 mill. mennesker vil blive slagtet, et tal, som jeg dog har svært ved at forestille mig som muligt.«

Den form for greuelpropaganda, som hr. Honoré ved den lejlighed leverede, er et vigtigt element i det kristelige antikommunistiske korstog. Der er dog, vil jeg sige, et reelt grundlag for at kritisere fraværet af visse afgørende menneskerettigheder i de såkaldt kommunistiske lande. Men jeg vil godt spørge hr. Honoré, om der rent faktisk blev tale om de forudsete massakrer i Sydvietnam, og stille det tillægsspørgsmål, om hr. Honoré med sin nuværende viden fortryder den mistænkeliggørelse af det nye vietnamesiske styre, som han dengang gav udtryk for.

Lad mig tilføje, når der sikkert vil blive svaret med en henvisning til forholdene ikke i Sydvietnam, som hr. Honoré udtalte sig om, men til forholdene i Cambodja eller Kampuchea, at det altså ikke var det, hr. Honoré talte om, men udtrykkelig om Sydvietnam.

Lad mig sige om Cambodja, at der også efter min vurdering er sket ting i dette land, som VS må tage afstand fra. Det er imidlertid et problem for vor stillingtagen, at vi ved så lidt. De øjenvidneskildringer, der er nået frem til omverdenen, har været vidt forskellige. Det gælder helt ned til forskellene mellem en dansk og en svensk ambassadørs udtalelser efter deres besøg i Cambodja. Vi agter begribeligvis ikke at basere vores kritik på flygtningenes horrible historier eller de amerikanske propagandapåstande.

Som sagt tror jeg, at der er grund til at kritisere forskellige ting i Cambodja, som vi altså desværre er meget dårligt oplyst om. Der er imidlertid andre ting i de forskellige såkaldt socialistiske lande, som vi ved noget om, og som der er grund til at kritisere. Der er visse afgørende menneskerettigheder i disse lande, som knægtes, og det er en af grundene til, at landene efter VS' opfattelse hverken er socialistiske eller kommunistiske. Vi mener, det er nødvendigt for socialister at deltage i denne kritik, samtidig med at vi tager afstand fra borgerlig dobbeltmoral og hyklery. Det er også nødvendigt for at kunne vinde folk for socialismen herhjemme. Hvis socialisme sættes lig med de forhold, der eksisterer i Sovjetunionen og andre østlande, så mener jeg, at det bliver umuligt at vinde de danske arbejdere og andre danskere for socialismen.

DKP plejer at udlægge enhver sådan mere grundlæggende kritik af forholdene i Sovjet-

[Steen Folke]

unionen som antikommunisme. Det er det ikke nødvendigvis. Det er klart, at der er en del af den kritik, der rettes mod disse lande, som er et led i antikommunisme, og det gælder udpræget kristeligt folkepartis kritik. Men når DKP afviser enhver mere grundlæggende kritik som antikommunisme, er det efter min mening utåleligt og blokerende. Netop marxister, netop socialister, har en særlig forpligtelse til at kritisere samfund, som påberåber sig marxismen og kalder sig socialistiske. Kritikken skal selvfølgelig helst være dækkende. Man skal ikke se bort fra de positive ting, der er udrettet i Sovjetunionen og i andre østlande.

Den kolossale omformning af det sovjetiske samfund, som er foregået siden 1917, da Sovjetunionen var meget tilbagestående, er på mange måder en bedrift. Der er tale om en meget kraftig teknologisk udvikling eller udvikling af produktivkræfterne for at sige det på marxistisk. Der er tale om en stærkt forøget levestandard, for den brede befolkning vel og mærke, i disse lande, men udvikling af produktivkræfterne og høj levestandard er selvfølgelig ikke det samme som socialisme.

Efter VS' opfattelse er der ikke tvivl om, at verdens første socialistiske revolution hurtigt løb af sporet. At Stalin og stalinismen var stærkt medvirkende til dette, er ligeledes ubestrideligt, men ikke hele forklaringen. Revolutionen blev bureaukratiseret. Der opstod og består den dag i dag et lag af bureaukrater og teknokrater, partifolk og virksomhedsledere, som besidder den rene magt i Sovjetunionen. Arbejderklassen eller folket som sådant fik aldrig den egentlige magt. Dette er ikke den eneste, men dog en meget afgørende grund til, at VS ikke opfatter Sovjetunionen som et socialistisk, endsige et kommunistisk samfund. Det samme kan med forskellige nuancer siges om de andre østlande.

Når vi diskuterer menneskerettigheder, har Sovjetunionen og de andre østlande en meget positiv ting tilfælles. De opfylder stort set den meget fundamentale menneskeret, som retten til at få et arbejde udgør. Vel er det ikke alle, der er anbragt i lige nyttige hverv, f.eks. kunne der for min skyld godt skæres meget kraftigt ned i bureaukratiet, men en egentlig konjunkturbestemt arbejdsløshed som den, der for tiden plager alle de høj

udviklede kapitalistiske lande, findes ikke. Der er endvidere en række økonomiske og sociale rettigheder, som faktisk er forfatningsmæssigt sikret i Sovjetunionen og i andre østlande

I de internationale diskussioner om menneskerettigheder er det da også karakteristisk, at de vestlige lande nødig vil tale om visse former for rettigheder, medens de østlige lande nødig vil tale om andre. Med minister Lise Østergaards diplomatiske formulering: »Det er i prioriteringen af disse to hovedkrav: den personlige frihed over for den økonomisk-social tryk, at de ideologiske modsætninger på menneskerettighedsområdet brydes mellem Øst og Vest.«

Det lader sig ikke skjule, at der foregår en politisk undertrykkelse både i Sovjetunionen og i andre østlande, og det er vel at mærke ikke kun et spørgsmål om såkaldte systemkritikere eller religiøse minoriteter, som hr. Honoré stort set beskæftigede sig med.

Arbejderopstandene i DDR i 1953 og i Polen i 1956, i 1970-71 og i 1976-77 igen er udtryk for, at der er noget rivegalt. Revolterne i Ungarn i 1956 og i Tjzekoslovakiet i 1968 og den sovjetanførte brutale nedkæmpning af disse revolter taler deres eget sprog. Men også behandlingen af de såkaldte afvigere eller systemkritikere i en række østlande er meget afslørende. En del af dem er reaktionære, borgerlige idealister, f.eks. Solsjenitsyn, som jo er blevet en af de mest publicerede i Vesten, men så meget desto bedre burde samfundet kunne tåle kritik fra deres side. Andre af systemkritikerne er faktisk socialister. Deres kritik er der selvsagt mere bid i, men det er alligevel en falliterklæring, at man forsøger at undertrykke dem og deres synspunkter i stedet for at gå i dialog med dem. Jeg tænker f.eks. på Robert Havemann og Wolf Biermann i DDR. Ja, det vil sige Biermann lever jo nu i ufrivilligt eksil i et Vesttyskland, han ikke bryder sig om, for østtyske myndigheder har forhindret ham i at vende tilbage.

Mere grundlæggende må det siges, at til trods for visse forfatningsmæssige garantier, f.eks. i Sovjetunionen, er der ikke ytrings-, organisations- og forsamlingsfrihed. De officielle reaktioner på nylige spagfærdige forsøg på at etablere nogle af statsmagten uafhængige fagforeninger illustrerer problemerne.

[Steen Folke]

Det er piskende nødvendigt, at netop socialister løbende kritiserer de samfund, som smykker sig med betegnelsen socialistiske. Men når det er sagt, vil jeg gerne tilføje et par bemærkninger om den store vestlige interesse for menneskerettighederne. Det er klart, at f.eks. USAs præsident, Carter, bruger menneskerettighederne til at dække over en række problemer i det amerikanske samfund. Det bruges i meget høj grad til at aflede opmærksomheden fra og til dels tilsløre noget af den undertrykkelse, som foregår i USA.

Minister Lise Østergaard var i sin tale inde på, at der er visse krænkelser af menneskerettighederne, der er så alvorlige, at de uanset samfundssystemer og udviklingsgrad ikke bør tolereres. Det er jeg naturligvis ganske enig i, men jeg kunne godt tænke mig at spørge ministeren ud over de nævnte eksempler: Hvad mener ministeren om berufsverbot? Er berufsverbot en af den slags foranstaltninger, som bør tolereres i visse samfund, f.eks. det vesttyske? Det synes jeg det ville være rart at få en klar erklæring om.

Jeg kunne også tænke mig at tage et andet emne op fra ministerens tale her i dag. Ministeren omtalte nemlig FNs menneskerettighedskonvention, den fra 1966, der drejer sig om de borgerlige og politiske rettigheder, og som Danmark ratificerede, så vidt jeg husker i 1971, og påberåber sig meget stærkt denne konvention. Jeg kunne godt tænke mig at spørge på den baggrund, om ministeren er opmærksom på, at der i artikel 14, stk. 3, står – nu sammentrækker jeg det lidt – at enhver skal ved behandlingen af en anklage mod ham for et strafbart forhold være berettiget til følgende minimumsgarantier i fuld lighed. Så kommer punkt D, der hedder: at få sagen pådømt i sin nærværelse og at forsvare sig personligt eller ved juridisk bistand efter eget valg.

Denne konvention har Danmark altså skrevet under på. Ikke desto mindre er der nu, på jeg ved ikke hvilket år, bestræbelser i gang for at få gennemført ændringer i den danske retsplejelov, som skal udhule denne menneskeret, som skal undergrave den, som under visse omstændigheder skal forhindre sigtede i at vælge sin egen forsvarer. Det er noget meget fundamentalt. Man siger: ja men det er med henvisning til statens sikkerhed, at man bliver nødt til at foretage disse

indskrænkninger. Ja men hvad er det mon, der siges i Sovjetunionen om de samme ting? Det er nøjagtig det samme: det er statens sikkerhed, det handler om. Det kan man ikke tolerere, angreb på statens sikkerhed.

Jeg mener, at den opfattelse af menneskerettighederne, som i praksis kommer til udtryk ved, at regeringen nu gang på gang har fremsat forslag om en ændring i retsplejeloven, som vil undergrave lige præcis denne væsentlige menneskerettighed, er noget særdeles afslørende.

Til sidst om Beogradkonferencen, som jo var udgangspunktet for eller anledningen til debatten.

Det var unægtelig et temmelig tyndbenet resultat, for at sige det mildt, der kom ud af denne konference, hvis man ligesom havde ventet sig nogle håndgribelige resultater. Det vil jeg ikke påstå at vi havde, men jeg mener, at denne konference nok tjente sit formål, for det er rigtigt, at formålet i vid udstrækning var ligesom at fastholde status quo, og det er ikke bare østlandene og Sovjetunionen, der er interesseret heri; også vestlandene er interesseret i en nogenlunde opretholdelse af status quo. Ikke mindst er begge supermagter, altså både Sovjetunionen og USA, faktisk interesseret i, at der er denne Øst-Vest-opdeling, hvor hver supermagt har mere eller mindre råderum inden for sin del af den verden, som er delt imellem dem. Da må man nok sige, at Beogradkonferencen for så vidt som et led i en serie af konferencer har været med til at realisere det formål at lægge op til en forlængelse af status quo. Det synes vi selvfølgelig er særdeles beklageligt, fordi vi er imod denne opdeling og imod supermagternes dominans både i Øst og i Vest.

Minister Lise Østergaard:

Naturligvis havde jeg ikke på forhånd regnet med, at man ville acceptere hovedlinjen i min redegørelse, men den bliver nu ikke mindre rigtig af den grund. Naturligvis er det mindre underholdende at polemisere over for et afbalanceret oplæg, der sætter tingene ind i et perspektiv, end det er at polarisere imod ensidige politiske programerklæringer.

Desværre har debatten i dag vist mig, at jeg havde ret i den advarsel, jeg rettede imod at polarisere menneskerettighedsbegrebet.

[Minister Lise Østergaard]

Når det sker, misbruges menneskerettighederne som kasteskyts fra højre mod venstre, fra venstre mod højre, således som det også i vidt omfang er sket her i dag. Jeg vil atter en gang advare derimod, for det tjener i hvert fald ikke den ægte omsorg for det lidende menneske, og det uanset om det lidende menneske er en systemkritiker i et kommunistisk land, en undertrykt sydafrikansk arbejder eller et menneske, som ingen kan finde i Chile eller Argentina.

Hr. Honoré kaldte min redegørelse for mat og uengageret, fordi den relativerede problemerne. Ja, hvad i alverden vil hr. Honoré ønske sig af en ansvarlig regerings udenrigspolitik andet, end at den søger at vurdere de internationale problemer relativt. Allerede i emnet for forespørgselsdebatten ligger der jo den form for politisering af menneskerettighederne, som jeg i mit indlæg advarede imod. Hvilken virkning har Beogradmødet haft på menneskerettighedssituationen i de kommunistiske lande? Underforstået, det er her og alene her, vi, kristeligt folkeparti, vil interessere os for krænkelse af menneskerettighederne.

Dernæst fik vi en række af de mange og kendte eksempler på begivenheder, som vi i vort land med god grund opfatter som alvorligt krænkende for frihedsrettighederne. Hvorfor gav jeg ikke en tilsvarende række eksempler? Så havde mit indlæg været stærkt og engageret.

Jeg kan forvisse hr. Honoré om, at min holdning til menneskerettighederne ikke er uengageret, men den er ikke ensidigt engageret. Ud fra min politiske holdning måtte en engageret opremsning af individuelle begivenheder i én del af verden følges af en tilsvarende engageret opremsning af begivenheder i en anden del af verden, og det, der foregår her i dag, er jo ikke en høring om menneskerettigheder, men en udenrigspolitisk debat. I en sådan må det ganske klart være min opgave at give en så vidt muligt oversigtlig og principiel fremstilling af de politiske problemer og den politiske situation.

Jeg har afholdt mig fra i mit indlæg at rette dette, der selvfølgelig rummer nogen kritik af formuleringen af kristeligt folkepartis forespørgsel, fordi jeg samtidig har været glad for forespørgslen, og fordi jeg påskønner muligheden for at drøfte disse mere specielle udenrigspolitiske spørgsmål, der let

drukner i de meget omfattende debatter, vi ellers har. Men som et svar på hr. Honorés direkte indlæg imod mig må jeg dog præcisere det, jeg har gjort her. Jeg vil også gerne sige til hr. Honoré, at regeringen ikke fortier de lidende samvittighedsfangers situation. Vi taler deres sag, vi har talt deres sag og bliver ved at gøre det. Både udenrigsministeren og statsministeren gjorde det direkte i januar sidste år, da de omtalte og tog stærkt afstand fra grove overgreb på menneskerettighederne i et østland.

Også hr. Jørgen Junior klagede over, at min redegørelse var uengageret. Hr. Jørgen Junior vil jeg svare således: det kommer nu an på, hvad det er, man er engageret i, om det, man er engageret i, er en virkelig omsorg for menneskerettighederne, uanset hvor i verden krænkelse foregår, eller om man er engageret i at høre sig selv formulere politiske programerklæringer ud fra meget specielle synspunkter. Hr. Jørgen Junior bad mig være ærlig for ikke at holde befolkningen for nar og erkende Beogradmødets totale fiasko. Jeg tror, hr. Jørgen Junior kan være glad for, at regeringens udenrigspolitik er så ansvarlig, at vi har støttet og i fremtiden agter at støtte alle de positive træk, som findes, og som vil forekomme i den langsomme og meget vanskelige afspændingsproces mellem Øst og Vest, en proces, hvori menneskerettighederne er en del.

Jeg må også spørge mig, hvad hr. Jørgen Junior har ventet skulle være muligt på de få år, der er gået siden Helsingfors. Skulle Øst være gjort til Vest på den tid? Hvis det ikke er tilfældet, skal vi så råbe op og smække med dørene med genindførelse af den kolde krig og måske også den varme krig til følge? Jeg kan sige til hr. Jørgen Junior, at så letsindigt handler vi ikke med vores temperament i regeringen.

Til hr. Arne Christiansen vil jeg gerne sige, at det problem, hr. Arne Christiansen gjorde centralt i sin fremstilling, er et problem, vi tidligere har drøftet, og hvor venstres og socialdemokratiets holdning er forskellig. Jeg vil gerne sige også til hr. Melchior, at vurderingen af det, jeg kalder det brede menneskerettighedsbegreb, i den fremstilling, som er givet både af hr. Arne Christiansen og af hr. Melchior, hviler på en misforståelse, idet man i disse to fremstillinger forudsætter, at dette at inkludere de to komple-

[Minister Lise Østergaard]

mentære sider af menneskerettighederne i ét begreb fører til en prioritering og en prioritering, som vil føre til en krænkelse af den ene side af menneskerettighedsbegrebet. Det er ikke tilfældet. Det, jeg har gjort mig megen umage med i min redegørelse, er netop meget klart at gøre rede for baggrunden for en mulig politisering og at fastslå, at det er regeringens holdning, at en sådan polarisering med en prioritering til følge ikke bør finde sted.

Hr. Arne Christiansen spurgte mig, om regeringens langsigtede målsætning i forbindelse med opfølgningerne af CSCE drejer sig om stabilitet i Europa. Svaret er ganske klart og entydigt: ja.

Hr. Arne Christiansen spurgte mig også om menneskerettighedsspørgsmålets stilling i denne fremtidige proces. Til det kan jeg sige, at det er min opfattelse, at menneskerettighedsspørgsmålet er kommet ind i udenrigspolitikken for at blive der, men at jeg ligesom hr. Arne Christiansen mener, at dette spørgsmål endnu ikke har fundet sin endelige plads, endnu efter min vurdering er overdisponeret – det har det også været i debatten her i dag – hvad der bliver tilfældet, så snart det bruges som politisk våben. Det er sket i Beograd, det er sket her. Det, jeg mener må være resultatet af en heldigt fortsat afspændingsproces, er, at menneskerettighedsspørgsmålet får nøjagtig den afbalance-rede plads, det fortjener, således at det kan komme det enkelte prisgivne menneske til gavn og ikke tjene som det, jeg har kaldt demonstrationspolitik, nemlig politisk propaganda.

Til hr. Kjelgaard kan jeg sige, at jeg er enig i, at de forhold, vi erfarer ude i verden, er så belastende, så pinefulde, at der er al grund til at konstatere, at verden langtfra er, som vi gerne så den skulle være. Det er nødvendigt at stræbe efter en traktatmæssig beskyttelse af det, som for os er en selvfølge-lighed. Det kan lyde distanceret, det kan lyde intellektuelt, det kan lyde formelt, men det er dog den eneste basis, vi kan stræbe imod som en garanti for, at menneskers rettigheder bliver overholdt, bliver respekteret i videst muligt omfang. Her kunne vi måske nok i så lange overvejelser som dem, vi har gjort os her i dag, give os tid til også at erkende, at vi hører til de privilegerede i verden, i og med at disse forhold for os er en selvfølge-lighed.

Hr. Kjelgaard bebrejdede mig, at jeg ikke klart og tydeligt fordømte overtrædelsen af menneskerettigheder i kommunistiske lande. Hvorfor gjorde jeg ikke det? Hvorfor beklagede jeg ikke på den anden side, at menneskerettighedsspørgsmål har fået en sådan rolle på Beogradmødet, at konfrontationer har været truende? Jeg har naturligvis ikke gjort nogen af delene, for det er min opfattelse, at det netop er ved at finde balancen imellem de polariserende tendenser, som jo så klart er fremgået af dagspressens referater af mødets forløb, at vi kan fremme afspændingsproce-sen. Det må være det, der er regeringens opgave i den sammenhæng.

Hvorfor gav jeg ikke konkrete eksempler på overtrædelser af menneskerettighederne? Det er jo netop deri, temperamentsforskellen ligger, når man taler om disse emner. Jeg gjorde det, fordi jeg ikke ville gøre det. Jeg gjorde det, fordi jeg ikke synes, det er rigtigt i regeringens oplæg til dette spørgsmål at benytte denne fremgangsmåde, som jeg i øvrigt selv finder meget magtfuld og meget rigtig, og som jeg navnlig fra kontakt og fra arbejde i de frivillige organisationer ved har en meget stærk virkning. En væsentlig side i regeringens menneskerettighedspolitik er da også at støtte frivillige organisationer, der netop har dette middel som deres meget væsentlige sprog til beskyttelse af menneskerettighederne. Jeg tænker på Dansk Flygtningehjælp, jeg tænker på Amnesty International og en lang række andre frivillige organisationer, for hvem netop dette sprog er det rigtige og det bedst egnede. Men jeg kan da godt her sige, at der er anledninger og lejligheder, hvor regeringen også gerne giver eksempler, og det er lejligheder, hvor man ønsker at handle.

Vi har gjort det så sent som i dag. Jeg har i dag til formiddag på de ni EF-landes vegne foretaget en demarche over for Argentina, rettet til den her i Danmark værende argentinske ambassadør, og dér gjort opmærksom på, at de ni EF-lande på baggrund af de positive og venlige relationer, der traditionelt har været imellem Argentina og Danmark, må beklage, at et betydeligt antal EF-borgere ikke er at finde i Argentina eller er fængslet uden dom. Vi har anmodet om, at denne situation bringes til ophør, og vi har opfordret den argentinske regering til i det hele taget at drage omsorg for menneskerettighedssituatio-

[Minister Lise Østergaard]

nen i landet under henvisning til, at regeringen netop har givet til kende, at man nu i Argentina er meget nær ved normale politiske tilstande.

Dette er en konkret politisk handling på menneskerettighedsområdet, og den foretages nu og da, og den foretages, når det findes hensigtsmæssigt. Men det er overordentlig væsentligt, at man gør sig sine mål og sine midler klar, når man ønsker at anvende et politisk sprog, og dér er det en kendsgerning, at vi kan ikke fremme menneskerettighederne overalt i verden ved at bruge de samme midler. En officiel demarche kan være det rigtige sprog i en vis situation, nemlig over for lande, hvis tænke måde på trods af de forhold, vi ønsker at kritisere, ligger så nær ved vores, at sprogbrugen bliver forstået. I andre sammenhænge, hvis det drejer sig om lande, hvis ideologiske holdning, hvis politiske holdning er fjernere fra vores, vil et tilsvarende sprog, en tilsvarende demarche kunne virke stik imod hensigten, og det er ikke det, vi ønsker, når vi anvender det politiske sprog i menneskerettighedernes tjeneste.

Det er forkert, hvis man mener, at vi ikke protesterer lige så kraftigt, når vi finder, at der foregår krænkelse i de kommunistiske lande, som vi skal forholde os til. Men det er rigtigt, at vi ofte vælger andre måder og andre midler, idet det er vores erfaring, at den tosidede, den direkte henvendelse, henvendelsen fra den ene person til den anden under officielle besøg, giver os langt bedre mulighed for at opnå gensidig forståelse i en lang række tilfælde, når det drejer sig om vore kontakter med nogle lande, hvorimod den åben tilkendegivelse er mere hensigtsmæssig i forhold til andre lande. Vi arbejder overalt og efter bedste evne ligeligt for beskyttelse af menneskerettighederne overalt i verden, og vi arbejder efter bedste evne med ligelig styrke i de forskellige områder af verden.

Jeg vil gerne i forbindelse med hr. Kjellaards indlæg gøre et par bemærkninger om sammenknytningen mellem krav om overholdelse af menneskerettigheder og den form for handelsaftale og bistandssamarbejde, som findes i Lomékonventionen. Jeg vil advare imod, at man umiddelbart opfatter det som en fordel at knytte disse ting sammen. Jeg har min absolutte tvivl på, at man opnår det, man gerne vil, ved at sige: vi vil gerne arbej-

de sammen med jer i disse u-lande, vi vil give jer favorable vilkår, for det er vores politik at ville støtte jeres udvikling; men hvis I skulle foretage jer ting, som ikke passer med vores måde at tænke på, må det få praktiske økonomiske konsekvenser for vores samarbejde. Det kan lyde så besnærende, men jeg vil advare imod, at man helt umiddelbart, før dette spørgsmål er langt grundigere behandlet, danner sig en endelig opfattelse deraf. Jeg kan da også rent konkret sige, at hele dette spørgsmål på nuværende tidspunkt alene har været rejst af EF-Kommissionen, og at det ikke har fået sin endelige behandling i EFs Ministerråd. Nu skal jeg ikke gøre det til et stort punkt, men blot nævne enkelte af de bekymringer, man i hvert fald må vurdere alvorligt i denne forbindelse.

Hvorledes er det muligt at håndhæve en sådan handel, hvor det hedder: god opførsel, ellers ikke penge, ellers ikke fortsættelse af et samarbejde, som den økonomiske udvikling i et u-land er baseret på? Lad os sige, at en begivenhed fører til, at man vil afbryde samarbejdet. Hvilken begivenhed vil man da forlange for at genoptage det? Og hvilken »domstol« ville man finde rigtig og rimelig til vurdering af, om det pågældende land nu opfører sig så flinkt, at det kan få lov at komme ind i varmen igen? Det er et praktisk problem.

Et mere ideelt problem er det, at vi i vores u-landsbistand gerne vil gøre det muligt for udviklingslandene at nå en sådan materiel levestandard, at basis for en håndhævelse af menneskerettighederne i den forstand, vi forstår dem i vort velbærgede land, er mulig, og dér er det uøgetlig umiddelbart betænkeligt, hvis man ønsker at hjælpe, som vi gør i vores u-landspolitik, de fattigste grupper i en befolkning, hvis disse grupper lider overlaster på grund af et ubarmhjertigt styre, at vi da yderligere skulle belaste deres tilværelse ved at fratage dem den mulighed for udvikling i landegnene, i landområderne f. eks., som er en væsentlig del af vort direkte bistandsarbejde.

Kun fordi det har været nævnt som noget, man rent ukompliceret måtte hilse velkommen, har jeg gerne villet gøre disse bemærkninger, og jeg vil gerne understrege, at spørgsmålet ikke er færdigbehandlet, og der er derfor ikke nogen endelig stilling til det fra nogen af EF-landenes udenrigsministre.

[Minister Lise Østergaard]

Jeg tror, at dette indirekte også berørte de synspunkter, som blev fremsat af hr. Gert Petersen.

Til hr. Melchior vil jeg gerne sige, at det er sandelig svært at gøre alle tilpas. Hr. Melchior beklagede sig følelsesfuldt og engageret over min manglende varme og mit manglende engagement. Hr. Melchior var flov, han var ked af det, han var bedrøvet. Det er jeg ikke. Hr. Melchior beklagede sig over, at jeg så hurtigt har lært diplomatiets vanskelige kunst. Han burde måske snarere påskønne det. Når jeg tænker på, hvor højt der råbes, hvis det sker, at medlemmer af regeringen lader deres politiske engagement slå bare en enkelt sprække i diplomatiets fernis, så kunne man måske snarere have forventet ikke at blive bebrejdet, men at få at vide, at det dog måske var heldigt, at man kunne tilegne sig den form for balanceret stillingtagen, som nu engang er nødvendig i forbindelse med løsningen af udenrigspolitiske problemer. Men vel, behersker man diplomatiets vanskelige kunst, er det galt; den dag, det sker for mig, at jeg ikke behersker den, skal jeg nok få at vide, at det også er galt.

Til hr. Melchior vil jeg i øvrigt gerne sige, at enhver situation og enhver opgave kræver sin holdning. Jeg har været lidt inde på det allerede tidligere. Det engagement og den måde, man udtrykker sig på, de midler, man bruger for at overtale, når man f. eks. i en frivillig organisation vil fremme én ganske bestemt sag og navnlig – hvad man kan og skal i de frivillige organisationer – forfølge enkelte, ofte navngivne menneskers skæbne for at hjælpe dem, det er én situation, og det er ét engagement. Jeg tror, hr. Melchior kan være tjent med, at jeg ikke reagerer som et følelsesbundet, når jeg skal forsøge at tage stilling til og gøre rede for så komplicerede forhold som dem, der er tale om i den udenrigspolitiske situation i forbindelse med Beogradkonferencen.

Hr. Melchior bebrejdede regeringen, at vi går på listesko, og han efterlyste en åbenhed og talte om politisering af spørgsmålet. Men igen, ligesom i spørgsmålet om definitionen af menneskerettighederne, vendt på hovedet i forhold til det, der var mit oplæg. Det ligger jo i det, jeg har opfattet som en skævhed, en politisering af hele forespørgselsdebattens emne, dette, at vi skulle beskæftige os med menneskerettighederne i én del af verden og

ikke i andre, og som ganske klart lægger op til ensidig politisk stillingtagen. Det er det, der har fået mig til at finde det nødvendigt og ønskværdigt at give en afbalanceret redegørelse. Men jeg indrømmer, at den abstrakte form er vanskeligere at tilegne sig end de malende eksempler, men jeg tror, at hvis hr. Melchior kunne få lyst til at gennemse min redegørelse endnu en gang, ville det også stå ganske klart, hvad jeg mener, når jeg taler om, at det brede menneskerettighedsbegreb netop skal sikre mennesker imod prioriteringer og undertrykkelser ved fejlfortolkning af menneskerettighedsbegrebet.

Når hr. Bolvig taler om dansk tilbageholdenhed i forholdet til de mennesker, der er kommet i klemme, som er blevet prisgivet i kommunistiske lande, så forstår jeg ikke rigtig begrebet tilbageholdenhed. Forholdet er jo dog det, at vi siden 1970 her i landet har modtaget mere end 3.000 polske flygtninge. Det er det største samlede antal af flygtninge fra noget land, vi har modtaget inden for de seneste år. Herudover har vi modtaget et betydeligt antal chilenske flygtninge, op i mod 700, og vi har modtaget samlet et antal flygtninge fra Uganda. Ud over det modtager vi dag for dag flygtninge, der selv henvender sig her, og det er praktisk taget allesammen flygtninge fra østlandene.

Til dette vil jeg gerne føje, fordi hr. Bolvig efterlyste vores flygtningepolitik, at vi også må være opmærksom på, hvilke vilkår vi kan tilbyde flygtninge inden for landets grænser. Det har i nogle år været en nærliggende og rigtig flygtningepolitik at bestemme større kvoter og modtage større grupper af flygtninge fra fjerntliggende lande, som vi har gjort det fra Uganda, fra Chile. I dag er det nok lidt mere betænkeligt, fordi vi med vores arbejdsløshed kun kan byde disse mennesker meget dårlige vilkår. Det hindrer ikke, at vi skal være parate til når som helst at modtage enkeltflygtninge, når de er i en desperat situation, og det ved vi, når vi får en opfordring til at tage os af deres sag igennem højkommisæreren for flygtninge. Men til gengæld bør vi bruge af de ressourcer, vi ellers ville have brugt til at modtage flygtninge, til at lindre vilkårene for ofrene for menneskerettighedskrænkelser og for politisk forfølgelse, hvor i verden det end sker. Vi gør det i forbindelse med ofrene i det sydlige Afrika, vi har gjort det og gør det også i vidt omfang andre ste-

[Minister Lise Østergaard]

der i verden, og det må være den rigtige fremgangsmåde; dér ser jeg ikke tegn på tilbageholdenhed i vores politik.

Til fru Lis Starcke vil jeg sige, at jeg er helt enig i det synspunkt, at vi må forholde os lige så aktivt til spørgsmålet om menneskerettighederne inden for landets egne grænser, som vi må forholde os til menneskerettighedsspørgsmålet i andre lande. Det er ganske indlysende. Med hensyn til Lomé-spørgsmålet mener jeg, at jeg allerede har givet et svar.

Til slut spurgte hr. Steen Folke mig polemisk om min holdning til berufsverbot: er ikke også det en krænkelse af menneskerettighederne? Se, det, jeg gjorde i mit indlæg, var, at jeg specificerede de groveste former for krænkelse af menneskerettighederne, nemlig tortur og henrettelse uden lov og dom. Jeg kan sige til hr. Steen Folke: jo, jeg mener også, at berufsverbot er en krænkelse af menneskerettighederne, ligesom jeg mener, at vilkårlig frihedsberøvelse er en krænkelse af menneskerettighederne. Men jeg nævnede alene de groveste former.

Det sidste spørgsmål vil jeg ikke gå ind på i detaljer her, for det er et spørgsmål, der behandles sagkyndigt i anden sammenhæng, og jeg mener, at den debat hører hjemme dér. Jeg kan kun erklære mig ganske enig i, at kunsten, det meget vanskelige, når vi arbejder med disse spørgsmål, er, at man fra en regerings side må være i stand til at modvirke vold uden at være voldelig, og man må være i stand til at sikre nogle menneskerettigheder uden samtidig at krænke andre.

Formanden:

Vi går derefter til anden omgang, hvor taletiden for ordførere er indtil 5 minutter og for andre medlemmer indtil 3 minutter.

Honoré (KrF):

Disse deldebatter har jo vist sig at være et vældig nyttigt instrument til klargøring af folketingets stilling til udenrigspolitiske problemer fremfor de store debatter, hvor disse ting drukner i den store gryde.

Jeg synes, at også denne debat om et afgrænset emne har været meget nyttig. Den er jo netop afgrænset til at dreje sig om menneskerettighederne i de kommunistiske lande og ikke i hele Europa, netop fordi det er min

opfattelse, at det er i de kommunistiske lande, spørgsmålet om menneskerettighederne er brændende, er mest prekært. Vi har jo i Vesteuropa underskrevet menneskerettighedskonventionen. De personer, der føler, at deres menneskerettigheder krænkes, har jo mulighed for at appellere til menneskerettighedskommissionen og menneskerettighedsdomstolen, og det sker jo også. Derfor mener jeg ikke, at problemet er brændende hos os. Derfor synes jeg, det er helt forkert, når der fra flere sider, bl. a. også fra regeringens og socialdemokratiets side, lægges enorm vægt på, at menneskerettighedsproblemet er, havde jeg nær sagt, omtrent lige stort i begge dele af Europa; det er næsten det indtryk, man får. Jeg mener, at der er kolossal forskel på – hvad man måske kunne kalde et menneskerettighedsproblem – at være arbejdsløs et år eller to, og så at man bliver frataget sine børn, at børnene bliver sendt på en opdragelsesanstalt, bare fordi de pågældende mennesker har lært deres barn måske at bede fader-
vor. De ser aldrig deres børn mere. Kan man sammenligne de to ting? Jeg synes det bestemt ikke. Jeg er skuffet over den holdning, den ligestilling af de politiske og de sociale menneskerettigheder, som vi møder fra socialdemokratiets side, og jeg kan tilslutte mig bl. a. hr. Arne Christiansens bemærkninger til dette punkt.

SFs ordfører havde et indlæg, der gjorde meget ud af menneskerettighedsproblemet uden for Europa. Vi var vist i Latinamerika, og vi var i Asien. Vi var vist også i Afrika, og det er desværre symptomatisk for SF, at når der skal snakkes Europapolitik, taler SF om alt muligt andet end Europa. Jeg var også ked af den tendens i SFs ordførers tale, at han ligesom ville udpege en hovedmodstander, når man skulle finde frem til, hvor menneskerettighederne krænkes. Der var nok en vis kritik af, hvis menneskerettighederne krænkedes i socialistiske lande, men det gjaldt alligevel om at komme relativt hurtigt hen over denne for en socialist tilsyneladende lidt pinlige sag, at menneskerettighederne krænkes i socialistiske lande, hen til, at hovedfejden er de kapitalistiske lande. Sydkorea blev nævnt, men hvorfor ikke Nordkorea? Jeg ved godt, at hr. Gert Petersen var på besøg engang i Nordkorea, men det er jo ikke sikkert, hr. Gert Petersen fik alt at se dengang.

[Honoré]

VS fremlagde nogle analyser af kristeligt folkepartis grunde til at iværksætte denne debat. Det skulle være et antikommunistisk korstog. Vi har ikke lagt skjul på, at vi anser kommunismen for en menneskefjendsk politisk filosofi; men vi er imod menneskerettighedskrænkelser overalt, hvor de finder sted, og vores gruppe og jeg selv som enkeltperson har givet udtryk for en afstandtagen fra sådanne krænkelser mange andre steder end i kommunistiske lande.

Hvis jeg lige må svare på hr. Steen Folkes spørgsmål om Vietnam. Jeg refererede en amerikansk forfatter, eller hvem det nu var, der bebudede, at der ville ske overgreb i meget stor skala imod vietnameserne. Jeg gjorde selv opmærksom på, at jeg troede, disse tal var overdrevne, men på den anden side er der ikke tvivl om, at der er mange mennesker i Vietnam, som ikke har overlevet det nye styre. Jeg står her med et nummer af Martyrernes Røst fra november 1977, hvor der nævnes, at aktive præster er blevet sendt til korrektionslejre. Mange er døde af underernæring og sygdom. Der nævnes to katolske biskopper, Tra Huu Thanh og Nguyen Van Thuan, der døde i fængslet, og der nævnes nogle, der er fængslede sammen med utallige protestantiske præster og buddhistiske munke. Når der af denne gruppe, som trods alt er ret begrænset, er døde adskillige, må der være mange andre, der har lidt samme skæbne.

Poul Nielson (S):

Den første bemærkning, jeg vil gøre, er til hr. Kjelgaard, som i sit indlæg ønskede, at vi skulle etablere en sammenkædning mellem EFs handelspolitik i forhold til Østeuropa og udviklingen på menneskerettighedsområdet i Østeuropa. Jeg vil gerne advare imod en forfirkantet opstilling af disse problemer. En sådan sammenkædning kan skabe en forhandlingsmæssig endimensionalisering af de situationer, vi kan bringe os selv i, som kan føre til, at et samarbejde, der både er af interesse for Øst og for Vest i Europa, og som kan bruges til at opbygge tillid og til at stabilisere en udvikling, vanskeliggøres. Det tror jeg vil blive resultatet, hvis hr. Kjelgaards tanke realiseres. At undlade det betyder ikke en svækkelse af vore synspunkter, men måske en mere intelligent varetægelse af dem.

Jeg bed mærke i, at hr. Melchior brugte udtrykket systemkritikere. Det er i sig selv interessant at se de forskellige betegnelser, man anvender. Sådant set er de alle sammen rigtige: menneskerettighedsforkæmpere, systemkritikere og dissidenter. Der er mange afskygninger af disse begreber, men de dækker alle sammen det samme. Ordene afspejler dog også, at der er tale om en strid mellem forskellige systemer, og som en undertone i hele debatten ligger der, at det ikke kun er om menneskerettighedsproblemer i snæver forstand, vi diskuterer med Østeuropa. Det er også et spørgsmål om hele karakteren af de politiske systemer i Øst og i Vest, der er til debat. Menneskerettighedsspørgsmålet er et afgørende element heri, men ikke det hele. Det er også det sigte, man fra præsident Bresjnevs side har lagt i forbindelse med den skærpede ideologiske kamp mellem dem og os. Derfor er det også det brede samfundsmæssige ideologiske indhold, der i virkeligheden er det, vi skal være parate til at tage vare på i den debat, der kommer til at køre i årene fremover. Den debat er vi som socialdemokrater, føler vi selv, både godt rustet til og i høj grad også parate til at gå ind i. Menneskerettighedsdebatten er, hvad skal man sige, spidsen af denne debat, men ikke det hele.

Til hr. Jørgen Jensen vil jeg ligesom i mange andre sammenhænge sige, at påstanden om, at EF begrænser samhandlingsmulighederne med Østeuropa, ikke holder i virkeligheden. Jeg vil også sige, når hr. Jørgen Jensen anfører, at det skulle være en provokation, som skulle forhindre afspændingens fortsatte udvikling, at vi i dag her drøfter menneskerettigheder, så illustrerer det kun den defensive holdning, som DKP og de, som DKP identificerer sig med i denne store debat, er blevet tvunget ind i. Det mener jeg godt vi andre kan tage som et udtryk for, at man nok har fået den ideologiske kamp, man ville have, men ikke helt på de præmisser, man måske havde håbet. I den forstand er CSCE-perspektivet, den proces, der er sat i gang, noget, der stadig væk er løfterigt. Vi har ikke nået de resultater, vi ville, men det er ikke en debat, vi på nogen måde har tabt; den fortsætter.

Det leder mig til min sidste bemærkning. Hr. Arne Christiansen stillede det rimelige og velmotiverede spørgsmål, om det langsigtede

[Poul Nielson]

mål, vi har sat os i CSCE-processen, vil kunne fastholdes, således som erfaringen hidtil har været. Mit svar til det vil være: ja, det vil kunne fastholdes, men de resultater, der undervejs viser sig i processen, vil nødvendigvis blive præget af de faktiske udenrigspolitiske situationer i forhold til Østeuropa, når vi fra tid til anden gør status, sådan som vi igen skal i Madrid om nogle år.

Jørgen Junior (FP):

Jeg følte mig meget ramt og beskæmmet, da ministeren kom med sine bemærkninger til mig om, at det jo kun var således, at jeg var interesseret i at høre mig selv tale. Nu er det jo sådan, at fra en sådan talerstol skal man forsøge at give udtryk for nogle synspunkter, men jeg må naturligvis beskæmmet bøje hovedet efter at have hørt ministerens korte og klare og lysende intelligente afdeling her i anden runde og forsøge at lære af et sådant forbillede.

Hr. Bolvig taler om min stilling til Sydafrika, og jeg vil gerne gøre klart, at det, som jeg har gjort vrøvl over, er det hykleri, som hr. Gert Petersen var et så udmærket eksempel på. Det enestående hykleri . . .

Formanden:

Jeg er ikke meget for ordet hykleri.

Jørgen Junior (FP):

O.k., så bruger vi ikke ordet hykleri, men nu har man forstået, hvad jeg mente med det. Det er simpelt hen uanstændigt, hvis man i den grad skaber en forskelsbehandling. Derfor kan hr. Gert Petersens indlæg ikke tages højtideligt efter min opfattelse, og derfor – ganske à la diskussionen Nordkorea/Syd-korea, som hr. Honoré kom frem med før – er der ikke nogen rimelighed i, at jeg angribes for at påpege denne skævhed, som vi ligesom har vænnet os til herhjemme, hvor vi har fået prügelnabestater. Det er jo nemlig det samme, der sker, når vi nu hører om denne fine demarche over for Argentina, fordi de forstår godt vores sprog. Det er jo ganske interessant. Det er jo noget helt nyt, synes jeg nok. Visse lande kan man altså godt sende en demarche til, de forstår det. Det gør åbenbart lande som Angola og Moçambique ikke, så dér afholder man sig fra at gøre det. Dér modtager man dem ven-

ligt, og under intime, hyggelige samtaler hvisker man dem i øret, at I burde faktisk ikke skyde så og så mange. Det kan man så gøre, efter at man har holdt I. maj-parade o. lign. Det er måske også fremefter den rigtige måde at gøre det på. Jeg synes nok, det er en nyordning, som virker temmelig afslørende for den nuværende socialdemokratiske regering.

Men jeg forstår, at ministeren ikke føler, hun er ensidigt engageret, og det er jo også ganske interessant. Der er ikke tale om ensidighed i det vattede svar på hr. Honorés forespørgsel – ja, det må man jo så lade de få, som læser denne debat, dømme om. Men jeg tror ikke på, at den danske befolkning er på et sådant niveau, at man virkelig hopper på den. Det er efter min mening helt utænkeligt.

Men jeg vil da godt ønske ministeren, som her fremtræder som de progressives forkæmper, til lykke med den opbakning, der virkelig er bag regeringens udenrigspolitik. Det må være betryggende at se socialistisk folkeparti, DKP og VS støtte og tage til efterretning. Fordi vi er så pæne ikke at komme med noget dagsordensforslag, får man altså ikke målt noget, er der ikke nogen, der stilles i kriser. Men det må være det, der er interessant ved denne debat, opbakningen bag regeringen og den totale sigen fra fra alle andre partiers side, simpelt hen fordi det er for dårligt, hvad regeringen har præsteret også på dette område.

Arne Christiansen (V):

Jeg er skuffet over ministerens svar, fordi ministeren så blankt afviser den kritik, der er rettet mod den redagørelse og det svar, der er givet på en rimelig forespørgsel. Jeg mener nemlig ikke, at afvisningen er kvalificeret. Ministeren siger, at det er ikke en høring om menneskerettigheder. Alligevel ønskede ministeren at holde sig til meget generelle svar. Derfor behøvede ministeren ikke at give et svar på en forespørgsel, der af de lande, det drejer sig om, kun kan opfattes som en øredøvende tavshed om de problemer, der er bragt ind med kristeligt folkepartis forespørgsel. Lad så være, at ministeren ikke vil eksemplificere – det er ministerens ret at undgå dette – men jeg mener, at det er en forkert politisk bedømmelse at fortie den indre konflikt i østblokken som følge af Hel-

[Arne Christiansen]

sinkislutakten. Jeg illustrerede den med et par eksempler i mit første indlæg. Det er dog trods alt denne indre konflikt, der er årsag til det lidet succesrige møde i Beograd. Derfor mener jeg, det er forkert at fortie disse ting. Det er for nemt at komme om ved det, men det er jo det, der fører til, at ministeren oplever denne omklamring specielt fra hr. Gert Petersens side; med et minimum af politisk fornemmelse ville jeg i hvert fald føle kuldegysninger ved denne omklamring.

Nu har jeg forsøgt, og det vil jeg også gøre her, at holde mig til det, som forespørgslen drejer sig om, nemlig de kommunistiske lande i relation til CSCE. At hr. Gert Petersen kom vidt omkring i verden, kan jo ikke undre, men han glemte altså et land, det var det kommunistiske Cuba, der i dag har flest politiske fanger pr. indbygger i denne verden. Det synes jeg også skal med i billedet. Så kan man tale om Uruguay og alle de andre lande også, hvis man skal sådan en tur horisonten rundt.

Må jeg tilføje, at ministeren sagde, og det erkender og anerkender jeg, at der er en klar forskel mellem socialdemokratiets og venstres opfattelse af de basale menneskerettigheder, af de sociale og økonomiske rettigheder. Jeg advarede mod en forflygtigelse af dette i mit første indlæg.

Så siger ministeren, at risikoen for en prioritering i totalitært styrede lande eksisterer ikke. Må jeg henvise til ministerens egne udtalelser:

»Det er i prioriteringen af disse to hovedkrav: den personlige frihed over for den økonomisk-social tryghed, at de ideologiske modsætninger på menneskerettighedsområdet brydes mellem Øst og Vest.«

Det sagde ministeren i sit første indlæg. Jeg er fuldkommen enig, og det synes jeg socialdemokratiet skulle tage ad notam.

Kjelgaard (KF):

Jeg fik ikke noget positivt tilsagn fra ministeren på mit forslag om eventuelt at koble menneskerettighederne sammen med handelsaftaler med de kommunistiske lande. Det havde jeg nok heller ikke ventet, og jeg erkender, at der er en lang række problemer forbundet med det. Jeg synes bare, når ministeren taler om sin afbalancerede holdning, at det virker lidt dobbeltmorskt, når hr.

Poul Nielson sagde, at vi skal anvende én moral over for f. eks. Sydafrika og en helt anden moral over for de kommunistiske lande.

Ministerens afbalancering er prisværdig for så vidt. Men jeg kunne godt tænke mig at spørge ministeren, selv om vi ikke efter hendes opfattelse kan bruge de samme midler over for alle lande, om hun ikke tror, det har haft en stor betydning for menneskerettighederne i de kommunistiske lande, at kommunister i vesteuropæiske lande, i Italien, Frankrig, Spanien osv., åbent har kritiseret systemet og også kritiseret den måde, man håndterer menneskerettighedsbegrebet på.

Melchior (CD):

Jeg forstod jo, at ministeren er den, der føler for det lidende menneske, medens flere af ordførerne fik at vide, at de sådan mere søgte underholdning. Det ville have været mere underholdende, hvis man kunne sådan og sådan. Jeg synes ikke, det var nogen særlig diplomatisk vending i denne forbindelse, men o. k., vi er jo heller ikke så farlige som disse stormagter, så man behøver selvfølgelig heller ikke være så diplomatisk over for os.

Så siger ministeren, at vi gerne vil det hele. Ja, men det vil ministeren jo også gerne. Ministeren startede hele denne redegørelse med at anerkende forespørgslen. I anden omgang kritiserede hun, at den var ensidig. Hvis vi skal have deldebatter, så handler de netop kun om en del, og man kan ikke i enhver deldebat indbefatte det hele, og sådan vil ministeren altså gerne danse med på begge bryllupper. Vi andre siger altså, at man skal nok være diplomatisk, men måske ikke overdiplomatisk. Jeg sagde ikke, jeg var flov ved ministerens diplomati, som jeg blev citeret for at skulle have sagt, ordet flov kom på et helt andet tidspunkt i min tale, nemlig dér, hvor jeg talte om, at jeg var flov ved, at det specielt var grupper af jøder, som havde formået at frigøre sig fra undertrykkelsen i Sovjetunionen, bl. a. den ufrihed, der ligger i, at man ikke kan rejse, ikke kan bevæge sig derhen, hvor man vil. I den forbindelse sagde jeg, at jeg var flov over, at jeg ikke havde kræfter til også at arbejde for andre folkegrupper, der har den samme ret. Det var dér, det faldt.

[Melchior]

Men hvad angår det at være diplomatisk og altså ikke følelsesladet, taler ministeren jo selv om at være balanceret, og jeg søgte altså en anden form for balance mellem at være poleret, diplomatisk, vattet og være følelsesladet. Jeg søgte ikke efter, at ministeren skulle være et følelsesbundt. Man kan udmærket godt deklarerer sig og placere sig i en sag – ordet følelsesbundt var et citat fra ministerens svar – uden at være hverken hastemt eller overnervøs.

Så siger ministeren, at regeringen nok skal få at vide, når man ikke er diplomatisk, når man er åbenhjertig. Ja, det er det interessante, for der kan ikke være tvivl om, hvad ministeren sigter til: det da forestående franske valg. Det var altså noget, der kunne få vor endda ledende minister til at være upoleret og udiplomatisk. Men spørgsmålet om menneskerettigheder i de kommunistiske lande kan altså ikke, som jeg efterlyste, få vor regering til bare med en halv sætning at sige, at det er noget, der får det til at dirre i nogen.

Så var der igen det med politiseringen. Jamen politiserede man ikke imod general Franco, når man talte om det spanske styres undertrykkelse af menneskerettighederne? Var det politisk, eller var det ikke politisk? Hvad gør vi andet her, når vi fører debat, end at politisere?

Ministeren kom igen ind på dette med at prioritere og sagde, man ikke måtte skelne mellem menneskerettigheder på den ene side og den sociale og økonomiske tryghed på den anden side. Ja men det er jo netop det, ministeren gør i sin redegørelse. Dér tales om en prioritering mellem disse to ting. Det var sandelig os andre – jeg tror, hr. Arne Christensen – og mig, der sagde, at for os var det én ting, og jeg sagde meget udførligt, at man efter min mening ikke kan opnå social og økonomisk tryghed uden personlig frihed. Derfor må jeg have lov at sige, idet jeg går ud fra, at ordet boomerang i hvert fald kan bruges heroppefra, at jeg i høj grad føler, det var en boomerang, der ramte ministeren, for hun kritiserede et vigtigt punkt i sin egen tale.

Må jeg til slut sige til hr. Poul Nielson, at når jeg og andre har brugt ordet systemkritikere, går det ikke på det kommunistiske system som sådant, men på den undertrykkende del af det, og hr. Poul Nielson ved også godt, at det er dette, ikke jeg, men de modige

systemkritikere i Moskva og andre steder stiller sig blot over for, og som de på deres medmenneskers vegne faktisk sætter deres liv og deres familiers liv på spil for. Det er det, vi mener, når vi benytter ordet systemkritikere, og det ved man godt.

Jeg stiller heller ingen dagsordensforslag, men jeg indrømmer, det kribler; særlig i betragtning af, at der er EF-topmøde her i byen i morgen. Det ville slet ikke have klædt det danske folketing dårligt, om vi havde benyttet denne lejlighed til at påpege også over for de mange udenlandske journalister, der er her, at det danske folketing – i hvert fald tror jeg, at en afstemning ville vise mere end 50 pct. – er mere engageret i menneskerettighedernes hævde i de kommunistiske lande og andre steder, end vi nu viser det, for vi kan ikke forvente, at ret mange skal læse referatet af denne debat. På den anden side synes jeg, den har været tilfredsstillende, fordi der har været en meget stærk stillingtagen for det syn, som kristeligt folkeparti her har villet rejse.

Gert Petersen (SF):

Jeg tør næsten ikke sige det, men jeg synes, ministerens svar var aldeles fremragende. Ja, undskyld, det er noget, hr. Jørgen Junior kan få megen fornøjelse af, det er jeg klar over. Jeg synes, det afspejlede en forståelse af, at der nu engang er nogle historiske forskelligheder, og at man, hvis man mener det med menneskerettighederne alvorligt og ikke vil bruge det i et bestemt politisk øjemed, også må tage hensyn til disse historiske forskelligheder. Det synes jeg kom klart frem i ministerens kommentarer til diskussionen om Loméaftalen. Hvis man går ind i den debat, skal vi så for at kunne yde støtte til Algeriet forlange, at Algeriet skal indføre flerpartisystem? Skal de indføre en fuldkommen fri presse, som vi kender den, og i det hele taget overtage den danske junigrundlov? Er forudsætningen for at yde støtte, at den danske junigrundlov bliver accepteret? Så vil jeg anbefale at yde Paraguay støtte, for dér er sandelig to partier: det ene hedder for resten »de røde« – de er ikke særlig røde i vores forstand – og det andet parti er »de hvide«. Det er altid ét af partierne, der vinder, og det er det, præsidenten har. Det andet parti er sådan set også hans, men det får lov

[Gert Petersen]

til at tabe. Så der er altså disse to partier, man hver gang kan figurere med, og så er de selvskrævne til at få støtte. Det bliver uendelig vanskeligt, hvis man ville gå seriøst ind i hele den diskussion.

Jeg synes, ministeren havde den dristighed – det skal man nemlig være dristig for at sige i dette folketing – at påpege, at der nu engang er nogle historiske forskelligheder, og at man ikke bare kan sidde her og gøre alle disse ting.

Jeg synes også, at det, der blev sagt, afspejlede en interesse, der var mere levende end hos nogen af ordførerne, for, hvordan det går de mennesker, det drejer sig om, de mennesker, der er udsat for forfølgelse – det være sig i socialistiske lande, det være sig i kapitalistiske lande – for, hvordan man klarer skærene for disse mennesker i stedet for at skaffe sig en stor overskrift i aviserne den næste dag. Det synes jeg var meget respektindgydende, og med tilladelse fra hr. Jørgen Junior vil jeg altså sige tak for det.

Så vil jeg også sige noget andet til hr. Jørgen Junior, som var optaget af det lille ord hykleri, som han beskyldte mig for. Jeg synes egentlig også, at kristeligt folkepartis ordfører var inde på noget af det samme. Jeg vil lige gøre hr. Jørgen Junior opmærksom på, at jeg protesterede, da Solsjennitsyn blev udvist fra Sovjetunionen, endda meget kraftigt, uanset at jeg aldeles ikke er enig med Solsjennitsyn. Jeg protesterede mod Biermanns udvisning fra DDR, jeg underskrev sidste år en appel med en række underskrifter på i anledning af årsdagen for oktoberrevolutionen til Sovjetunionen om at lade de statsborgere, som måtte ønske det, frit rejse til udlandet.

På baggrund af denne anden halvdel af min virksomhed vil jeg spørge hr. Jørgen Junior, hvornår han har pipppet en protest mod, at titusinder er blevet udvist fra Chile, andre titusinder kastet i fængsel og måske en halv snes tusinder myrdet. Eller hvornår hr. Jørgen Junior har pipppet en protest i anledning af de 40.000, som ifølge Amnesty International sidder i fængsel eller i koncentrationslejre i Indonesien. Hvornår har hr. Jørgen Junior pipppet en protest i den anledning? Jeg har ikke set det. Jeg har godt nok set hr. Jørgen Junior protestere stærkt imod, hvad der sker i østlandene, men jeg har aldrig nogen sinde hørt eller set hr. Jørgen Junior protestere mod, hvad der sker i Argentina, i Chile,

i Brasilien, i Indonesien osv. osv. Så hvis det skal komme til en afgørelse om, hvem der er en kalket grav og ikke andet end urenhed indeni, og hvem der repræsenterer det samme ansigt både i den ene og den anden retning, tror jeg nok, at jeg står mig lidt bedre end hr. Jørgen Junior.

Jeg mener netop – og det er det, der er afspejlet i mit indlæg her i dag – at skal der protesteres – og det skal der – så skal der protesteres begge veje og ikke bare den ene vej; så skal der kæmpes for menneskerettigheder begge veje og ikke bare den ene vej. Det, som har været det deprimerende ved oplægget fra ordføreren for forespørgerne, er netop, at opmærksomheden kun rettes den ene vej, for derved rettes den bort derfra, hvor de virkelig massive, barbariske, brutale undertrykkelser foregår. Jeg synes, det er helt rimeligt, at man, som regeringen har gjort, også protesterer mod krænkelse af menneskerettighederne østpå, men der er to dele af verden, og der er forskel på dem.

Jørgen Jensen (DKP):

Må jeg sige til den socialdemokratiske ordfører, at jeg er enig i, der er tale om en kamp om systemer og ikke alene om menneskerettigheder, og at prøven vil gå på, hvilket system, det kapitalistiske eller det socialistiske, der kan give menneskene den største frihed, opfylde det, som vi lægger i menneskerettighederne, både de social-økonomiske og kulturelle og de borgerlige politiske. Men forudsætningen for, at vi kan opleve det, er, at vi forhindrer en ny krig, og det var derfor, jeg sagde, det var en provokation over for Helsinki-konferencens egentlige mål, som er at sikre afspænding, fred og samarbejde landene imellem, når man kun nævner menneskerettighederne i de kommunistiske lande. Når man kun omtaler de borgerlige politiske rettigheder, kan det kun være en provokation, som vil forhindre den afspænding, som er nødvendig.

Hr. Arne Christiansen nævnte, at Cuba har flest politiske fanger. Det kan jeg ikke acceptere, men det er ikke så meget det, som at der også blev nævnt Uruguay og andre sydamerikanske stater. Ja men hvem har så flest analfabeter i dag? Hvem har flest, der lever under sultegrænsen? Og når man taler om bornene, som ikke må lære religion, hvor

[Jørgen Jensen]

er det så, man bliver nødt til at sælge sine børn, fordi man ikke kan skaffe dem udkommet? Derfor tror jeg ikke, man kan skille det, man kalder menneskerettighederne, ad.

Lad mig sige helt klart, at selv om også jeg har peget på, at der var ting i den socialistiske verden, som jeg – med udgangspunkt, kulturelt og materielt, i det samfund, jeg lever i – mener burde være anderledes, så har jeg aldrig været bange for at vælge side. Hvis det var nødvendigt for Cuba at arrestere nogle mennesker for at afskaffe analfabetismen og for at sikre, at mennesker kunne leve og ernære deres børn, ja, så var jeg ikke bange for også at forsvare det system, som nødvendiggjorde dette.

(Kort bemærkning).

Honoré (KrF):

Det skal være meget kort. Hr. Gert Petersen sagde, at forslagsstillerne ensidigt havde koncentreret opmærksomheden om menneskerettighedsspørgsmålet i de østeuropæiske lande, de kommunistiske lande. Han efterlyste – hvis jeg har forstået det rigtigt – en kritik af den massive og barbariske undertrykkelse af menneskerettighederne på den anden side, og det vil altså sige Vesteuropa. Derfor vil jeg spørge hr. Gert Petersen, i hvilke vestlige deltagerlande i Beogradmødet – for det er jo det, der er udgangspunktet – hr. Gert Petersen mener man skal søge den massive og barbariske undertrykkelse af menneskerettighederne.

Steen Folke (VS):

Det var et ynkeligt forsvar, hr. Honoré leverede for sine hårrejsende profetier om massakrer i Vietnam i debatten her for tre år siden. Det er rigtigt, at hr. Honoré dengang dækkede sig ind bag alenlange citater af en ikke amerikansk, men vistnok engelsk, professor Honey, eller hvem det nu var, som hr. Honoré selv nu så afslørende tilføjede. Hr. Honoré er ikke just kritisk med hensyn til sine kilder: i hans svar til mig i dag var det bladet Martyrernes Røst, der blev kaldt til vidne på, at to præster skulle være omkommet i et vietnamesisk fængsel. Og da hr. Honoré selv kunne høre, at det lød lidt tyndbet i forhold til profetierne om massakrer, tilføjede han karakteristisk, at når det nu gik ud over disse to præster på denne måde, må

der være mange andre, der har lidt samme skæbne. Der er vist ingen grund til at kommentere dette yderligere.

Jeg vil gerne sige minister Lise Østergaard tak for hendes klare svar på mit spørgsmål om hendes holdning til berufsverbot. Det har ikke hidtil været muligt at få udenrigsministeren til så klart at tage afstand fra berufsverbot uden at pakke det ind og garnere det med en række forbehold. Men minister Lise Østergaard sagde klart og uden forbehold, at berufsverbot efter hendes opfattelse er en krænkelse af menneskerettighederne, og jeg håber, at pressen har bemærket dette meget klare udsagn fra ministeren. Jeg synes selvfølgelig, at det er et udsagn, som bør videregives, ikke mindst på et tidspunkt, hvor der er et topmøde under opsejling, hvor man formentlig kan forvente deltagelse af Helmut Schmidt, den tyske statsminister.

Derimod kan jeg ikke på samme måde takke for ministerens svar på det andet spørgsmål, jeg stillede, nemlig sammenhængen mellem den udhuling af retsplejeloven, som regeringen har stillet forslag til i flere omgange, og den danske ratifikation af FN-konventionen om borgerlige med flere rettigheder fra 1966, som ministeren påberåbte sig.

Ministeren snakkede om, at det var en svær balance at modvirke vold uden selv at være voldelig. Ministeren må undskylde mig, men jeg kan ikke forstå, hvad det har med den sag at gøre. Det, sagen drejer sig om, er, at man vil forhindre anklagede under visse omstændigheder i selv at vælge deres egen forsvarer, og det har efter min bedste overbevisning ikke noget at gøre med vold; i det højeste kan man sige, at det er vold over for den pågældende anklagede, som man altså berøver en vis menneskeret, nemlig retten til selv at vælge sin forsvarer. Men selv om retsplejeloven ikke er ministerens område, synes jeg, det ville være rimeligt at forvente en kommentar til, om den danske regerings bestræbelser faktisk er i overensstemmelse med den konvention, som Danmark ratificerede i 1971, som ministeren påberåbte sig, og som jeg citerede, hvoraf det ganske klart fremgik, at man havde skrevet under på, at der skal være en sådan ret for sigtede til selv at udpege egen forsvarer, og hvor der ikke var forbehold i nogen sager.

(Kort bemærkning).

[Jørgen Junior]

Jørgen Junior (FP):

Stoltheden må jo næsten ikke være til at bære for ministeren, når nu hr. Steen Folke på enkelte punkter kan give denne anerkendelse af udenrigsministerens udtalelser. Det falder jo meget godt i tråd med den massive støtte, der i dag er vist fra de tre venstre-fløjspartiets side.

Til hr. Gert Petersens bemærkninger om, at jeg i denne debat om menneskerettighedsforhold i europæiske kommunistiske lande – det drejer sig om en europæisk konference – ikke har pippet så meget som én protest mod forholdene i Chile, Indonesien, Argentina og Brasilien, vil jeg gerne sige, at det er korrekt, fuldstændig korrekt. Det synes jeg heller ikke havde været på sin plads. Jeg synes derimod, udtrykkene »den kalkede grav« og »dobbelt-moralen« – hykleri må jo ikke bruges heroppefra – fuldstændig tilfalder hr. Gert Petersen. Hr. Gert Petersen nævnte jo netop Sydkorea, men ikke Nordkorea. Hr. Gert Petersen nævnte Argentina, men ikke Cuba. Hr. Gert Petersen nævnte Rhodesia, men ikke Angola. Hr. Gert Petersen nævnte Sydafrika, men ikke Moçambique. Er det så balance, er det så rimelighed? Jeg synes, man skal pippe protesterne en lille smule mere retfærdigt, hvis man absolut skal anklage mig for i en debat om europæiske kommunistiske forhold ikke at gøre vrøvl over forhold i Argentina og lignende steder.

(Kort bemærkning).

Gert Petersen (SF):

Nu er det jo også tilladt under en debat at fortælle om, hvad man gjorde i går, eller hvad man gjorde sidste år, og jeg spurgte hr. Jørgen Junior – som jeg ofte, jeg har fulgt hr. Jørgen Junior igennem det sidste par år, har hørt protestere mod forhold i kommunistiske lande, ligesom jeg også af og til har gjort det, som hr. Jørgen Junior udmærket ved – hvornår han havde protesteret mod den massive og barbariske undertrykkelse i Chile, i Brasilien og i Argentina. Jeg tror ganske enkelt, at hvis hr. Jørgen Junior havde været helt ærlig og svaret, som der burde svares, havde svaret lydt: aldrig.

Til kristeligt folkepartis ordfører må jeg sige, at nogle mennesker af en bestemt kategori kan spørge om mere, end ti vise kan svare på. Nu har jeg holdt et helt indlæg til

stor gene for kristeligt folkepartis ordfører, fordi jeg gik uden for emnet, mente han, om, hvor jeg fandt barbariske og massive overgreb på menneskerettighederne, og så kommer han nu op og spørger mig her til sidst, hvor jeg finder det i Vesteuropa. Jeg holdt et helt indlæg, brugte et kvarter på at fortælle om, hvor jeg fandt det, så jeg ved egentlig ikke, om spørgsmålet er værd at svare på. Jeg finder det ikke i Vesteuropa – og det ved ordføreren aldeles udmærket godt, for det har jeg sagt – jeg finder det i en række andre lande, som jeg ikke vil opremse nu igen.

Må jeg til allersidst sige, at jeg i denne debat netop har nægtet at lade mig spærre inde i en speciel europæisk ramme. Menneskerettighedsproblemet er et helhedsproblem og et globalt problem, og jeg mener netop, at kristeligt folkeparti har søgt at dreje debatten bort fra, hvad der er det helt afgørende, ved at give sin forespørgsel den ordlyd, den har. Men forespørgslen var stilet til ministeren, og ministeren er forpligtet til at svare på en forespørgsel og dermed basta. Jeg har heldigvis også ret til at bringe andre relevante spørgsmål ind i debatten.

(Kort bemærkning).

Arne Christiansen (V):

Jeg vil gerne takke hr. Jørgen Jensen for en klar tilkendegivelse af, at Danmarks kommunistiske parti om nødvendigt for at nå sine politiske mål accepterer arrestationer af politiske modstandere. Så ved man, hvad man har i vente. Nu går det jo næppe sådan, at de får magt, som de har agt.

Minister Lise Østergaard:

Der er kun to forhold, jeg vil berøre her ved afslutningen af debatten. Det ene er blevet berørt i anden runde af hr. Arne Christiansen og af hr. Melchior.

Det er åbenbart meget vanskeligt for os at forstå hinanden, når vi taler om menneskerettighedsbegrebet, og hvorledes de to sider af dette begreb forholder sig til hinanden. Det er også svært at sige, hvad der kommer først: hønen eller ægget. Jeg har ganske klart sagt – og jeg har skrevet det – at det er i prioriteringen af de to sider af menneskerettighedsbegrebet: de borgerlige og politiske frihedsrettigheder på den ene side og de sociale og økonomiske rettigheder på den anden si-

[Minister Lise Østergaard]

de, at forskellen træder frem imellem ideologierne i Øst og Vest. Men jeg har samtidig sagt, at det er den danske regerings holdning, at en sådan adskillelse og en sådan prioritering ikke bør finde sted, men at vi opfatter disse to former som to sider af samme sag, og at de bør tilgodeses ligeligt. Når nu hr. Melchior siger til mig, at han ikke foretager en sådan adskillelse, fordi det for ham er ganske klart, at man ikke kan opnå sociale og økonomiske rettigheder, uden at man først har fået den politiske frihed, må jeg sige, at det netop er en sådan prioritering. Jeg vil give hr. Melchior ret i, at den situation i høj grad er mulig og eksisterer mange steder i verden, men man kan lige så vel andre steder i verden se den situation, at det er umuligt for mennesker at opnå de borgerlige og politiske frihedsrettigheder, fordi de lever under en så livstruende fattigdom og sygdom, at de simpelt hen ikke har mulighed for at udvikle sig på en sådan måde, at de kan udnytte disse rettigheder, måske bl. a. fordi de hverken får lejlighed til at læse eller skrive. Det ligger i min tankegang, at vi ikke kan sætte det ene før det andet, men at det i én situation vil være det ene, vi skal varetage, og i en anden situation det andet. Jeg håber dermed at have klaret det op, så vi ikke taler forbi hinanden i dette spørgsmål.

Til slut må jeg have lov at sige til hr. Steen Folke, at den går ikke. Hr. Steen Folke har ikke kunnet stå for fristelsen ved afslutningen af denne debat, hvor hovedlinjen har været, at vi ikke skal bruge et emne til politisk polarisering, til at stille mig et spørgsmål om berufsverbot, som jeg besvarer med henvisning til, at både dette og vilkårlig frihedsberøvelse er beklagelige indgreb i frie rettigheder. Jeg har i min redegørelse nævnt eksempler på meget grove overtrædelser af menneskerettighederne. Hr. Steen Folke forstod udmærket mit indlæg – derom kan jeg ikke tvivle – men ønsker nu at dele det i to og bruge dette som en lille billig effekt med henvisning til pressen, en lille raket, der for mig at se er en våd fuser. Jeg tror bestemt, hr. Steen Folke har baggrund for at forstå, at jeg dér gav udtryk for den samme komplementaritet, som har gjort sig gældende, når jeg har behandlet de andre spørgsmål; og en adskillelse deraf og en tilkendegivelse af, at vi her har et specielt standpunkt, kan jeg ikke acceptere.

Det er givet, at der i spørgsmålet om menneskers frihedsrettigheder er uendelig mange grader, og at der ikke, uden at tage hele den situation, hvor en krænkelse foregår, er mulighed for at svare én gang for alle, om der er tale om en krænkelse af menneskerettighederne af en sådan art, at man reagerer på den. Derfor er der tale om en løsrivning af et problem, som er lige så kompliceret som de andre problemer, vi indtil nu har debatteret i dag.

(Kort bemærkning).

Jørgen Jensen (DKP):

Jeg vil bare gøre hr. Arne Christiansen opmærksom på, at jeg absolut ikke har sagt, at Danmarks kommunistiske parti ønsker at arrestere politiske modstandere. Jeg har sagt, at hvis systemer ude i verden på grund af deres udgangspunkt, historisk og på anden måde, har været nødsaget til at arrestere mennesker – og jeg tog oven i købet forbehold over for oplysningen om, at der skete politiske arrestationer i Cuba, og at man dér skulle vælge mellem at arrestere mennesker og afskaffe sult, fattigdom og analfabetisme – så valgte jeg gerne side. Men jeg kunne jo også samtidig vende det om og sige, at hr. Arne Christiansen med sine bemærkninger har sagt, at man vil genindføre, at folk er analfabeter i Danmark, at de sulter, og at man skal sælge sine børn.

(Kort bemærkning).

Steen Folke (VS):

Jeg tror ikke, ministeren kan have været opmærksom på, hvad mit indlæg drejede sig om, når hun nu kan angribe mig for at prøve at skille tingene ad og sådan noget. I mit indlæg brugte jeg ganske lang tid på at kritisere den undertrykkelse, der foregår i østlandene. Jeg har ikke ønsket, at der skulle være en ensidig kritik af Vest, og jeg har ikke noget specielt ønske om at skille ministerens klare afstandtagen fra berufsverbot fra hendes lige så klare afstandtagen fra politisk frihedsberøvelse, for jeg er ganske enig i begge dele, hvad enten det foregår i Øst eller Vest, så dér tillægger ministeren mig nogle hensigter, jeg ikke har. Jeg er ganske enig i, at de ting gerne må ses i sammenhæng, og jeg ønsker ikke kun at fremhæve berufsverbot og

[Steen Folke]

ikke tale om politisk frihedsberøvelse. Jeg brugte en væsentlig del af mit indlæg på at kritisere den undertrykkelse, der finder sted i Øst, men selvfølgelig mener jeg, det er vigtigt, at ministeren, socialdemokratiet og regeringen faktisk nu i den klareste form, jeg har hørt det, tager afstand fra berufsverbot. Det synes jeg er vigtigt, og det vil jeg naturligvis gerne understrege. Jeg er helt tilfreds, hvis de, der gider viderebringe det her, citerer ministeren for alt, hvad ministeren har sagt om det emne. Der er intet af det, som jeg mener skal undertrykkes. Jeg ser lige så gerne det ene som det andet citeret.

Hermed sluttede forespørgslen.

Meddelelser fra formanden:

Formanden:

Der er ikke mere på dagsordenen.

Der er foretaget ændringer i følgende ud-

valg:

Retsudvalget (6/4 78):

Udtræder: Pilgaard Andersen

Ny stedf.: Voigt

Udtræder: Voigt

Nyt medlem: Pilgaard Andersen

Markedsudvalget (6/4 78):

Udtræder: Ib Christensen

Nyt medlem: Alfred Hansen

Folketingets næste møde afholdes tirsdag den 11. april kl. 13.00.

Angående dagsordenen henviste formanden til den i salen opslåede dagsorden.

Angående folketingets arbejde de følgende dage i den pågældende uge henviste formanden til den omdelte ugeplan.

Mødet hævet kl. 16.15
